

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 94:271.2-726.1(478)(043)

GROSSU SILVIA

**DISCURSUL IDENTITAR AL OPEREI
MITROPOLITULUI GURIE**

611.02. Istoria Românilor (pe perioade)

**REZUMATUL
tezei de doctor habilitat în istorie**

CHIȘINĂU, 2024

Teza de doctor habilitat în istorie a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova

Consultant științific:

PETRENCU Anatol, doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Componenta Comisiei de susținere publică, aprobată la ședința Consiliului Științific al USM din 28 februarie 2024, proces-verbal nr. 5.

COJOCARU Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, mem. cor. al Academiei de Științe a Moldovei, Directorul Institutului de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova – *președinte*

NEGRU Elena, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova – *secretar științific*

EȘANU Andrei, doctor habilitat în istorie, profesor cercetător, mem. titular al Academiei de Științe a Moldovei, consultant științific la Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova – *referent*

MORARU Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, mem. cor. al Academiei de Științe a Moldovei – *referent*

ȘOITU Laurențiu, doctor în filosofie, doctor în științe ale educației, profesor universitar, Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, România – *referent*

ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova – *referent*

PETRENCU Anatol, doctor habilitat în istorie, profesor universitar – *consultant științific*

Susținerea publică a tezei va avea loc la data de **12 iunie, 2024, ora 14.00**, în ședința Comisiei de susținere publică din cadrul Universității de Stat din Moldova, blocul Central, sala 530, str. Alexei Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009, Republica Moldova.

Rezumatul tezei a fost expediat în data de 10 mai 2024. Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Autor

GROSSU Silvia _____

Secretar al al Comisiei de susținere publică

NEGRU Elena _____

Consultant științific

PETRENCU Anatol _____

Președinte al Comisiei de susținere publică

COJOCARU Gheorghe _____

CUPRINS

1. REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
2. CONȚINUTUL TEZEI	12
3. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	35
4. BIBLIOGRAFIE.....	41
5. LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ALE AUTOAREI LA TEMA TEZEI	49
6. ADNOTARE	55
7. ANNOTATION	56
8. PE3IOME.....	57

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Cercetarea noastră se situează pe dimensiunea recuperatorie a istoriei naționale. Istoria Basarabiei solicită un interes constant pentru perioadele „închise” investigării până nu demult, în timpurile când considerentele ideologice și politice au prevalat asupra celor științifice, în consecință, abordarea obiectivă a reperelor de legitimare identitară ale românilor din spațiul pruto-nistean fiind interzisă decenii de-a rândul. Studiile științifice asupra discursului identitar au demarat abia în anii '90 ai secolului trecut, ca urmare a schimbărilor social-politice ce au făcut posibilă această abordare. Prin urmare, problematica identitară, moștenită din secolele al XIX-lea și al XX-lea, în pofida eforturilor conjugate ale oamenilor de știință din Republica Moldova și România, rămâne încă pe ordinea de zi în agenda cercetătorilor. Elucidarea acestui subiect, cu rădăcinile ancorate în sistemele autocrate sau totalitare, poate contribui și la înțelegerea derutei identitare, persistente încă în rândurile cetățenilor Republicii Moldova. În același timp, evenimentele social-politice de ultimă oră ne întăresc convingerea că în spațiul est-european memoria regimurilor totalitare nu a fost îndeajuns cercetată și valorificată. Evaluarea mecanismelor de funcționare a proceselor identitare în baza operei și activității Mitropolitului Gurie (Grosu) al Basarabiei este determinată și de similitudinea de contexte, fapt care solicită un efort complex de investigare documentară. Prin urmare, actualmente, suntem într-o perioadă de consolidare a reprezentărilor asupra reperelor identitare.

Reperele de legitimare identitară a românilor, timp de secole, au fost legate de Biserica Ortodoxă, în diferite perioade de dezvoltare acesteia revenindu-i rolul magistral de generator și de trezorier de spiritualitate și cultură. În actualul proces de reconsiderare obiectivă a moștenirii culturale este examinat rolul Bisericii Ortodoxe pentru menținerea conștiinței naționale în Basarabia, pe parcursul administrației țariste, și pentru consolidarea ei în procesul de integrare a Basarabiei în spațiul românesc, în perioada de după Unirea din 1918. În această ordine de idei, considerăm imperioasă reevaluarea activității ecleziastice și culturale a lui Gurie Grosu – întâi-stăătorul Mitropoliei Basarabiei, cercetător al istoriei Bisericii Ortodoxe, organizator al bisericii basarabene, ctitorul „Luminătorului” – prima în Basarabia publicație periodică cu caracter religios în limba română, traducător de literatură ecleziastică, alcătuitor de manuale școlare pentru învățământul teologic, fondatorul primei instituții de învățământ superior la est de Prut. Am inițiat acest proiect de reconsiderare a locului și a rolului, pe care l-a jucat ierarhul în revirimentul național și confesional al românilor din Basarabia din prima jumătate a sec. al XX-lea, deoarece am dedus că puternica lui personalitate, modelatoare de comportamente în perioade de maximă tensiune identitară pentru soarta românismului, se află

încă în conul de umbră al istoriei. Prezenta lucrare vine să elimine hiatusurile informaționale privitoare la activitățile ilustrului prelat într-o epocă de rezonanță în istoria românilor. Așadar, proiectul de cercetare este justificat din necesitatea de re-poziționare a personalității celui dintâi Mitropolit al Basarabiei unite cu România, prin optica discursului identitar, dominant în opera și activitatea sa.

Până la momentul actual, discursul identitar al românilor din Basarabia nu a fost subiectul unor studii care să se axeze pe opera unui prelat, să scoată în evidență specificul acestui tip de discurs cu impact edificator pentru persoană și pentru comunitate. Astfel, **problema cercetării** asumată în lucrare are ecouri și în incertitudinile identitare prin care trece în prezent cetățenii Republicii Moldova, atât în plan individual, cât și în plan social. Ea se înscrie în categoria traumelor istorice insuficient reprezentate în discursul științific. Ieșirea din regimul totalitar de ocupație, obținerea independenței de stat a Republicii Moldova, revenirea societății la valorile democrației parlamentare au scos în relief și un șir de probleme de ordin confesional, ce țin de reactivarea și legalizarea Mitropoliei Basarabiei de către autoritățile Republicii Moldova, de raporturile Mitropoliei Basarabiei cu Mitropolia Moldovei, supuse canonic diferitor patriarhii, de activitatea altor biserici separate de cea ortodoxă, precum și de disensiunile interconfesionale, de combaterea stereotipurilor de gen, de dezinteresul și indiferentismul confesional al tinerilor ș.a.m.d. Considerăm că formatele platformelor de consens, deduse din experiența și performanțele primului mitropolit autohton al Basarabiei pe parcursul cercetării discursului său identitar, ar putea oferi suport teoretic și aplicativ pentru înțelegerea și depășirea unor disensiuni de ordin etnic, confesional, comunitar.

Scopul lucrării vizează investigarea prin optica discursului identitar a modului în care opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu) a influențat revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea. Preocuparea părintelui-cărturar Gurie Grosu de promovarea reperelor valorice prin discursul identitar se înscrie în cadrul mai larg al rolului Bisericii Ortodoxe din Basarabia în procesul de deșteptare națională. Circumstanțele social-politice din perioada respectivă au solicitat reprezentanților clerului implicarea tenace în promovarea discursului identitar. Cercetarea urmărește să demonstreze că Mitropolitul Gurie Grosu a fost unul din exponenții de bază ai acestui proces.

Pentru atingerea scopului propus, au fost stabilite următoarele **obiective generale**:

1) analiza și sinteza literaturii de specialitate, referitoare la contextul istoric al Basarabiei din prima jumătate a sec. al XX-lea, în general, și al Bisericii Ortodoxe, în mod special; 2) adaptarea instrumentarului teoretico-metodologic la specificul cercetării personalității

istorice care a fost Mitropolitul Gurie; 3) prezentarea unui succint parcurs biografic al lui Gurie Grosu și investigarea polivalentă a operei și activității Mitropolitului Gurie; 4) analiza reperelor și contextului receptării operei lui Gurie Grosu ca demers identitar național și confesional; 5) evidențierea condițiilor specifice de promovare a discursului identitar în Basarabia în două etape cronologice distincte: în perioada de până la 1917 și în perioada interbelică; 6) analizarea multitudinii de publicații periodice, prin prisma axei de valori a discursului identitar; 7) stabilirea impactului discursului identitar asupra procesului de sincronizare a Basarabiei cu România.

Temeiul documentar privitor la opera și activitatea polivalentă a lui Gurie Grosu din prima jumătate a sec. al XX-lea și realitățile Basarabiei în această perioadă ne-au determinat să formulăm **ipoteza pentru prezenta cercetare** :

- discursul identitar, dimensiunea dominantă a operei și activității lui Gurie Grosu pe două direcții complementare – cea a Ortodoxiei și cea a revirimentului național –, a avut o influență semnificativă pentru destinul Basarabiei din prima jumătate a sec. al XX-lea și ar putea servi drept model relevant și edificator din perspectiva promovării și consolidării reperelor de unitate spirituală și culturală a românilor din Republica Moldova pentru cultivarea memoriei colective întru asigurarea coeziunii sociale și depășirea confuziei identitare.

Metodele de cercetare. Baza metodologică a lucrării o constituie realizările contemporane ale științelor social-umaniste, îndeosebi ale științei istoriei și ale științelor comunicării. Prezenta lucrare constituie o cercetare interdisciplinară, în cadrul căreia sunt utilizate diverse metode științifice: *metode generale* și *metode speciale*. Dintre metodele științifice generale, utilizate pe tot parcursul cercetării, menționăm: *metoda analitică, comparativă, critică, a deducției, analogiei* ș.a. Cele speciale la care am apelat – *a tipologiei, clasificării, sistematizării, modelării* – ne-au ajutat la investigarea unităților structurale stabile ale discursului, în general, și celor flexibile ale discursului identitar, în mod special. Mai concret, vom aplica următoarele metode calitative de cercetare: *analiza documentelor, analiza comparată a textelor, analiza de conținut, studiu de caz, analiza mărturiilor scrise și orale*. Prezenta lucrare este rezultatul unui proces de investigare flexibil, de tip explorator. Pentru a înțelege și a explica un fenomen social atât de complex cum este discursul identitar, metodele calitative de cercetare sunt cele mai potrivite, deoarece oferă o înțelegere mai fiabilă și multidimensională a obiectului de studiu – opera Mitropolitului Gurie (Grosu).

Noutatea științifică și originalitatea lucrării. În baza operei lui Gurie Grosu, lucrarea configurează o nouă paradigmă a discursului identitar pe dimensiunile complementare ale Ortodoxiei și spiritului național și reformulează scheme de evaluare a

influenței acestuia asupra evoluției conștiinței naționale, aflată în derivă în perioada cercetată, pentru a o compara cu o altă realitate, a statului Republica Moldova. Caracterul novator al studiului se regăsește în cercetarea concretă a reperelor de legitimare identitară a românilor din Basarabia în prima jumătate a secolului al XX-lea prin exemplul unei personalități de primă mărime pentru istoria țării noastre. Necesitatea acestui studiu este determinată de insuficiența, iar în anumite cazuri, chiar de lipsa strategiilor discursive pe dimensiunea identitară în cercetarea istoriei Bisericii din Basarabia. Un alt mobil pentru demersul nostru investigativ a fost constatarea că în domeniul patrimoniului cultural și al celui confesional nu s-au efectuat cercetări prin optică discursivă a reperelor și valențelor identitare comune, modalităților de cultivare a memoriei colective. Din această perspectivă, lucrarea ar suplini un segment valoros al istoriei Bisericii Ortodoxe din Basarabia și ar oferi istoricilor, antropologilor, sociologilor, teologilor linii de start pentru noi itinerare de investigare a reperelor de legitimare identitară. Pe palierul identitar confesional se regăsesc valoroase publicații cu profil religios, inițiate și susținute de Gurie Grosu: „Luminătorul” (1908-1944) și „Misionarul” (1929-1944). În această ordine de idei, valorificarea acestor reviste intră pe terenul cercetărilor noastre și constituie element de noutate.

Finalitatea demersului nostru investigativ constă în reliefarea raportului dintre discursul epidictic, în general, și cel identitar, în special, care poate fi aplicat pentru soluționarea problemei majore – deruta identitară a populației Republicii Moldova. O altă noutate, urmărită prin cercetarea de față, va consta în elaborarea de noi formate de evaluare a discursului identitar – platformele de consens. Astfel, în baza operei Mitropolitului Gurie, pe lângă lucrările didactice și catehetice, de valorificare a istoriei naționale sau traduse/ adaptate din limba rusă, am identificat și evaluat totalitatea, actualmente disponibilă, a discursurilor înaltului prelat, mare parte dintre care au fost publicate în paginile revistei „Luminătorul”. Evaluând cele 84 de materiale semnate de Gurie Grosu, pe care le-am descoperit în colecția de 502 numere de revistă (din totalul de 595 câte au apărut din 1908 până în 1944), am identificat 45 cu statut cert de discurs. Analizei propriu-zise au fost supuse 32 de discursuri identitare, relevante pentru ambele idei directoare, promovate de ierarh. În același timp, am urmărit ca acestea să fie reprezentative pentru cele două perioade cu contexte diferite. Pentru analiza complexă propunem patru discursuri: două rostite în contextul istoric al perioadei administrației țariste, alte două – caracteristice perioadei de după Marea Unire. Tipologia discursului epidictic, rezumativ expusă din perspectiva teoretică în capitolul doi, în paralel cu schemele de dispunere persuasivă a argumentelor în discurs și cu strategiile lingvistice de sporire a forței persuasive a mesajului, sunt aplicate direct pe discursurile selectate pentru

analiză. Celelalte discursuri au fost explorate sub aspecte retorice diverse, sintetizând principii generale și diverse strategii, utilizate de Gurie Grosu. Exemplificările din discursuri ajută la modificarea gradului de pătrundere a mesajului de către destinatar și oferă modele de sporire a comprehensibilității pentru publicul cititor, valabile și aplicabile și azi. Prioritizarea abordării prin optică discursivă a operei ierarhului Gurie Grosu a fost dictată de imperioasa necesitate de a valoriza o experiență îndelungată și tenace de promovare a discursului identitar, care ne-ar putea sugera eventuale modele și soluții de redresare a confuziei identitare trăite actualmente de o parte dintre conaționali.

Rezultatele obținute prin cercetarea noastră se înscriu în actualul proces de reconsiderare a moștenirii cultural-naționale și constituie o contribuție documentată la definirea identitară, de utilitate pentru reconfigurarea memoriei culturale, imanentă noilor perspective de dezvoltare a Republicii Moldova. Ele contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante – actualizarea conceptelor discursului epidictic, în general, și a celui identitar, în mod special, care pot fi folosite în elaborarea unor lucrări generale cu privire la strategii discursive de promovare/consolidare a identității, de reconsiderare a impactului Bisericii Ortodoxe Române asupra culturii naționale; pentru proiectarea unor cursuri universitare și seminare speciale în instituțiile de învățământ de profil, dar și în alcătuirea unor dicționare și enciclopedii tematice despre personalitățile defnitorii pentru Basarabia ș.a.m.d. Schemele formatelor de consens, elaborare proprie, sunt propuse ca eventuale suporturi pentru soluționarea disensiunilor și dilemelor identitare în alte diverse contexte.

Semnificația teoretică rezidă în elaborarea cadrului conceptual al discursului identitar în baza unei metodologii complexe cu rezultate teoretice importante, care au determinat abordarea unei noi direcții științifice – cea a strategiei discursive în promovarea identității comunitare, instituționale și naționale. Este un argument stimulator și o nouă platformă pentru investigații ulterioare. Concluziile teoretice formulate în lucrare vor completa esențial, cu date noi, inedite, cunoștințele existente despre opera primului ierarh autohton din fruntea Bisericii Ortodoxe din Basarabia, cu repercusiuni asupra identității naționale a basarabenilor și pot servi drept bază teoretică în cercetarea ulterioară a fenomenului complex al identității în alte perioade istorice sau la alte popoare, care au făcut parte din entități imperiale și, ulterior, au devenit parte componentă a României întregite.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în modelul de aplicare a unui cadru analitic discursiv pentru valorificarea maximală a patrimoniului istoric. Rezultatele obținute după cercetarea operei și activității Mitropolitului Gurie (Grosu) pot fi utilizate pentru promovarea obiectivă a personalităților cu rol decisiv în configurarea reperelor de legitimare identitară și

confesională a românilor din interfluviul pruto-nistean, pentru o mai bună înțelegere a necesității de a consolida memoria colectivă în scopul dobândirii coeziunii sociale prin colaborarea instituțiilor, îndeosebi în situații de disensiuni sau derive identitare. Opțiunea pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană este tocmai un examen serios pentru demersul nostru identitar.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în elaborarea de studii, sinteze, suporturi de curs, comunicări științifice expuse și supuse discuțiilor la simpozioane naționale și internaționale (circa 30): *Misionarul – revista misiei ortodoxe române*. Comunicare științifică la Congresul Internațional de Istorie a Presei „Catedra și publicațiile sale”, ediția a XVI-a, Timișoara, 26-28 octombrie, 2023; *Strategii argumentative de promovare a discursului identitar al Mitropolitului Gurie al Basarabiei*. Comunicare științifică în Sesiunea științifică națională „Realități și Perspective în Comunicare și RP”. Chișinău, USM, 31 octombrie, 2023; *Valențe discursive în activitatea misionară a lui Gurie Grosu*. Comunicare științifică la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”. Chișinău, USM, 10-11 noiembrie, 2023; *Discurs identitar vs discurs epidictic – delimitări conceptuale*. Comunicare științifică la Congresul Internațional de Istorie a Presei, ediția a XV-a „Presa românească din diasporă, exil și comunitățile istorice românești”. Facultatea de Filosofie, Universitatea din Novi Sad, Asociația Română de Istorie a Presei (ARIP) în parteneriat cu Ambasada României la Belgrad. Voivodina, Novi Sad, 16-17 septembrie 2022, (la distanță); *„Abecedarul moldovenesc” al Mitropolitului Gurie: valențe identitare*. Comunicare științifică la Colocviul Internațional de științe ale limbajului „Eugen Coșeriu. Limbă, creativitate, cultură – structuri de rezistență ale ființei umane”, ediția a XVI-a, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 24-25 septembrie 2021; *Discursul epidictic al grupurilor etnice reflectat în presa alolingvă din Basarabia interbelică*. Comunicare științifică la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 10-11 noiembrie 2021; *„Cazul Gurie”: tehnici discursive de persuadare și de manipulare în presa interbelică*. Comunicare științifică la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”. Chișinău, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM, 10-11 noiembrie 2020; *Educația prin patrimoniu – exemplul publicațiilor periodice cu profil religios din Basarabia interbelică*. Comunicare științifică la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM, 10-11 noiembrie 2020; *Revista „Luminătorul” – recurs la repere identitare*. Comunicare științifică la Colocviul

International „Patrimoniul Canonic-suport al vitalitatii si diversitatii culturale”. Ediția a VII. Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava. Colegiul Doctoral Francofon Regional în Domeniul Științelor Umaniste (CODFREURCOR). Suceava, 04-07 aprilie 2019; ***Presa minorităților etnice din Basarabia – discurs identitar***. Comunicare științifică la Congresul Internațional de Istorie a Presei, ediția a XII-a, „190 de ani de presă: 1829-2019”, organizat de ARIP, Universitatea „A.I. Cuza” Iași, în parteneriat cu Academia Română, Filiala Iași, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”, Iași, 11-12 aprilie 2019; ***Revista „Luminătorul” – 110 ani de la înființare***. Comunicare științifică la Sesiunea științifică a corpului didactic al USM, secțiunea FJȘC: „Comunicarea”. Chișinău, 18 aprilie 2019; ***Revista „Misionarul” – recurs la discursul identitar ortodox***. Comunicare științifică la Simpozionul Internațional „Istorie, cultură, patrimoniu”, ediția a XI-a, Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate”, Iași, 13-15 mai 2019; ***Campania de denigrare din presă în „cazul Gurie Grosu”***. Comunicare științifică la Conferința Internațională „Cultura și presa în spațiul european”, ediția a X-a, „Reflectare, (de)formare și fake news în spațiul mediatic și cultural”, organizată de Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, ARIP, Biblioteca „V.A. Urechia”, Galați, 17-18 mai 2019; ***Revista „Misionarul”: demersul identitar al Ortodoxiei***. Comunicare științifică la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”. USM, 7-8 noiembrie 2019; ***Discursul epidictic actual: repere de legitimare identitară a instituției***. Comunicare științifică la Simpozionul internațional „PR Trend. Communication Strategie”, Ediția a XXVII-a. Cluj-Napoca, 26-28 februarie 2018; ***Valențe identitare în publicațiile periodice în limba română din Basarabia (1906-1918)***. Comunicare științifică la Congresul Internațional de Istorie a Presei, ediția a XI-a „Presa Marii Uniri”, organizat de ARIP și Universitatea „Vasile Goldiș”. Arad, 31 martie – 1 aprilie 2018; ***Revista „Luminătorul” și revirimentul cultural din Basarabia la începutul secolului al XX-lea***. Comunicare științifică la Sesiunea de comunicări „Istorie, cultură, patrimoniu”, ediția a XI-a, Muzeul Național al Literaturii Române „Vasile Pogor”. Iași 23-25 mai 2018; ***Consecințele Unirii asupra evoluției presei de limbă română din Basarabia (Criza presei naționale din Basarabia – după Unire)***. Comunicare științifică la Conferința Internațională „Cultura și Presa în Spațiul European”, ediția a X-a „Presa – participant activ la făurirea României (1859-1878-1913-1918)”, organizată de Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, ARIP, Biblioteca „V.A. Urechia”. Galați, 25-26 mai 2018; ***Valențe identitare în activitatea misionară și culturală a Mitropolitului Gurie***. Comunicare științifică la Conferința Științifică Internațională „Centenar „Sfatul Țării”. Chișinău: Chișinău, AȘM, 21 noiembrie 2017; ***Mitropolitul Gurie al***

Basarabiei – activitate publicistică de pionierat. Comunicare științifică la Sesiunea de comunicări a Muzeului Național al Literaturii Române „Vasile Pogor”. Iași, iunie 2017; **Limba română în presa basarabească de la începutul secolului al XX-lea – reper identitar de primă mărime.** Comunicare științifică la Simpozionul Internațional „Istorie, cultură, patrimoniu”, ediția a VIII-a, Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate”, Iași, 11-12 iunie 2016; **Discurs identitar în revista „Din trecutul nostru”.** Comunicare științifică la Congresul Internațional de istorie a presei cu tema „Tradiții ale presei științifice”, organizat de ARIP în colaborare cu Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de cultură al românilor din Voivodina (Serbia). Ediția a IX-a, Timișoara, 14-16 aprilie 2016; **Valențe identitare în activitatea cărturărească a Mitropolitului Gurie al Basarabiei.** Comunicare științifică la Simpozionul științific „Istorie, cultură, patrimoniu”. Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate”, Iași, 22-23 mai 2014; **Mitropolitul Gurie al Basarabiei – valențele oratoriei de amvon.** Comunicare științifică la Sesiunea științifică anuală a Muzeului Național de Arheologie și Istorie al RM. Chișinău, MNIM, 11 octombrie 2012; **Impactul social al problemei modificării calendarului creștin, reflectat în presa clericală din Basarabia (1918-1940).** Comunicare științifică la Congresul IV național de istorie a presei, ARIP, „Presa română interbelică: între mitologizare și recuperare critică”. Universitatea „Ovidius”, Constanța, aprilie 2011 ș.a.

Rezultatele acestui făgaș de investigare, ca și a activității de cercetare pe domeniul retoricii și neoreticii, se regăsesc în alte studii și articole, în curricula pentru cursuri și seminarii, ținute la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Facultatea de Istorie și Filosofie, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative; în programele de studii la Centrul de resurse pentru Formare Continuă al USM ș.a.m.d. Promovarea operei lui Gurie Grosu prin organizarea de evenimente culturale: conferințe, simpozioane, mese rotunde, expoziții, prezentări de carte (peste 20); turnarea de documentare: „Talent și efort. Mitropolitul Gurie (Grosu) al Basarabiei” (29 septembrie 2016, postul de televiziune Trinitas, Romania), „Gurie. Mitropolitul” (ÎPNA Teleradio Moldova, 2020) ș.a. a devenit o constantă a demersului nostru științific.

CONȚINUTUL TEZEI

Volumul și structura lucrării. Lucrarea este constituită din adnotare (în limbile română, engleză și franceză), lista de abrevieri și sigle, lista tabelor, introducere, capitolul de stabilire a gradului cercetării, patru capitole de bază, care întrunesc 15 subcapitole, concluzii generale și recomandări, 9 figuri cu schemele formateleor de discurs identitar, trei tabele, anexe cu textele discursurilor analizate, copii de documente și alte materiale ilustrative, 260 pagini text de bază, bibliografie cu circa 600 de titluri.

În **Introducere** sunt argumentate actualitatea și importanța temei de cercetare, scopul și obiectivele tezei, ipoteza de cercetare, metodologia, noutatea științifică și rezultatele obținute, importanța teoretică și valoarea aplicată a tezei, aprobarea rezultatelor științifice ale cercetării, sumarul componentelor lucrării.

Primul capitol al lucrării, **Surse istorice și repere istoriografice cu referire la opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu)**, este structurat în trei subcapitole – **Precizarea cadrului de cercetare**, **Surse istorice și repere istoriografice** și **Contribuții la temă**. În acest capitol se explică și se stabilește linia de start pentru investigația noastră. După evaluarea surselor identificate în numeroase centre info-documentare din Republica Moldova, România și de peste hotarele spațiului românesc: Chișinău, Iași, București, Cluj, Sibiu, Galați, Moscova ș.a. am selectat în bloc aparte cele mai valoroase izvoare utilizate în cercetarea noastră – lucrările semnate de Gurie Grosu, care constituie obiectul nemijlocit de cercetare. Multitudinea de studii, articole, omilii, pastorale, alocuțiuni, învățăminte au fost identificate în cărțile sau broșurile publicate în anii 1905-1943 și în presa din perioada respectivă.

Următorul subcapitol, intitulat **Surse istorice și repere istoriografice** este structurat în două paragrafe. Primul „Surse din prima jumătate a sec. al XX-lea” trece în revistă izvoarele de informații din perioada vieții ierarhului, spicuite din arhive și publicațiile periodice. În ordine cronologică, cel dintâi care a conturat parcursul lui Gurie Grosu a fost Constantin Morariu, preot, profesor, ulterior academician. În anul 1919, el a publicat în paginile ziarului „Glasul Bucovinei” o densă și succintă biografie (Constantin Morariu. Arhiereul Gurie Botoșăneanu, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei: Schiță bibliografică. În: *Glasul Bucovinei*. Cernăuți: Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1919, 16 p.), necesară în contextul numirii unui ieromonah basarabean în calitate de vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei. În perioada interbelică, revista „Luminătorul”, cu diverse ocazii, a inserat crochiuri, discursuri și alocuțiuni aniversare (editate unele și în broșuri aparte), acte oficiale, scrisori, procese-verbale ale diverselor ședințe și adunări, din care transpare și se completează traseul profesional al lui Gurie Grosu, prin diferite optici. Lipsa din bibliotecile Republicii Moldova a colecțiilor

prestigioasei reviste, solicitată de către cercetători pentru că a consemnat veridic cronica evenimentelor din prima jumătate a secolului al XX-lea, ne-a determinat să reedităm o parte din acest material într-un volum aparte – culegerea de articole „Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”, în colaborare cu protoiereul Viorel Cojocaru, doctor în filosofie. Aportul ierarhului la procesul de sincronizare cu Biserica Ortodoxă din România întregită devine mai vizibil și prin cercetarea atentă a proceselor-verbale ale Adunărilor eparhiale, sursă importantă de documentare, în care este consemnată pas cu pas activitatea de chiriarh și multitudinea de preocupări organizatorice, filantropice, pastorale.

Paragraful al doilea „Surse din anii ‘90 până în prezent” este mai voluminos decât primul, deoarece evaluează multitudinea de surse apărute din anii ‘90 până în prezent, atunci când a devenit posibilă cercetarea documentelor de arhivă. În instituțiile de asistență informațională din Republica Moldova și din România au fost identificate și studiate documentele oficiale cu referire la cadrul funcțional al Bisericii Ortodoxe Române, inclusiv al Sfântului Sinod, al Arhiepiscopiei Chișinăului (ulterior Mitropolia Basarabiei). În perioada vizată, a fost cercetate în Arhivele Naționale a României (București) Fondurile Ministerului Cultelor și Artelor, Fondul Ministerului Instrucțiunii, Fondul Direcției Generale a poliției, anume dosarele cu referire la starea confesiilor din Basarabia, la „Cazul Gurie Grosu” (6/1919; 6/1933; 1/1934; 43/1934; 46/1934; 43/1935 ș.a.); Fondul Ioan Pelivanș.a.; Arhivele județene Iași ne-au oferit documente valoroase pentru a cunoaște starea generală a Basarabiei în diferiți ani; în Arhivele Mitropoliei Basarabiei și Arhivele Mitropoliei Moldovei și Sucevei (Iași) am descoperit dosare cu referire adiacentă subiectului, dar care conțin acte relevante pentru activitatea și opera Mitropolitului Gurie.

Opera scrisă a Arhimandritului/ Mitropolitului Gurie este esențială pentru cercetarea noastră, fiind recuperată din texte publicate în timpul vieții sale și mai târziu, pe care le-am cercetat *de visu*. Cercetând direct lucrările lui Gurie Grosu, risipite în diverse centre info-documentare, am întocmit un Tabloul de evidență al surselor existente, ca să putem certifica unele ipoteze și supoziții pentru prezentul studiu și pentru a facilita accesul la ele în eventualitatea altor cercetări. Lucrările, actele, memoriile sale și ale contemporanilor (de ex. Dosarul Constantin Tomescu, arhiva lui Ion Pelivan – ANIC, București), au fost analizate în raport cu materialele de arhivă din domeniu și din spații conexe, cu documentele păstrate în arhiva familiei. Mare parte din materialul documentar important pentru elucidarea și justa apreciere a evenimentelor, care au avut loc în prima jumătate a secolului al XX-lea, a fost obținut direct din arhive și din colecțiile de publicații din epocă, deținute de cele mai mari instituții info-documentare din spațiul românesc. De asemenea, au fost investigate colecțiile

de publicații periodice (cele clericale, în mod special) din perioada dată, păstrate în cele mai reprezentative biblioteci din spațiul românesc: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași; Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională și Biblioteca Sfântului Sinod din București, Biblioteca Universitară „Lucian Blaga” din Cluj, Biblioteca Județeană „V.A. Urechia” din Galați ș.a. Pe lângă acestea, au fost examinate mai multe tipuri de surse adiacente: studii și sondaje ale publiciștilor timpului și ale cercetătorilor de astăzi, memorii și jurnale ale contemporanilor, materiale de arhivă din spații conexe celui de presă; am analizat contribuția personalităților notorii ale timpului, evaluând și impactul altor discursuri de legitimare identitară (națională și confesională) în conștiința socială. În urma valorificării unor fonduri documentare variate, precum Arhivele Mănăstirii Antim din București, ale mănăstirilor Noul-Neamț și Răciula din Republica Moldova ș.a. studiul nostru oferă date și informații inedite vizând viața și opera Mitropolitului Gurie, istoria Basarabiei și a Bisericii Ortodoxe Române în perioadele cercetate.

Cercetările istoricilor din România au oferit primele studii și informații pentru valorificarea operei ierarhului cu aprecieri și reevaluări necesare de luat în seamă pe parcursul nostru investigativ (B. Buzilă, N. Vornicescu, G. Enache, M. Păcurariu ș.a.). Pe parcursul ultimelor patru decenii, valențele operei și activității Mitropolitului Gurie, în mod direct sau adiacent, s-au regăsit și în cercetările istoricilor din Republica Moldova (I. Țurcanu, M. Danilov, N. Negru, Gh. Palade, V. Boldișor, I. Colesnic, A. Petrencu, E. Dragnev, V. Boldișor, V. Nazar ș.a.), acestea constituind contribuții valoroase pentru realizarea proiectului nostru. Parte din aceste exegeze se regăsește într-un volum omagial, îngrijit de subsemnata, editat cu ocazia a 130 de ani de la nașterea Mitropolitului Gurie: „Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură” (Chișinău: Epigraf, 2007).

În subcapitolul *Contribuții la temă* se face o trecere în revistă a cercetărilor și rezultatelor noastre, premergătoare prezentului studiu. În acest context al reconstituirilor se înscrie și demersul nostru investigațional, început acum 20 de ani, prin re-editarea celor mai importante lucrări ale Mitropolitului Gurie în volumele II și III ale trilogiei „Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură”: „Mitropolitul Gurie – operă zidită în destin” (Chișinău: Epigraf, 2016) și „Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea” (Chișinău: Epigraf, 2018), apoi prin elaborarea, în colaborare cu protoiereul Viorel Cojocaru, a culegerii de articole „Mitropolitul Gurie și revista «Luminătorul»” (Chișinău: CEP USM: Lexon-Prim, 2022) și, recent, prin editarea monografiei „Mitropolitul Gurie – discursul identitar” (Chișinău: CEP USM: Blitz Poligraf, 2023). Prin aceste activități atrăgeam atenția

cercetătorilor și a publicului larg asupra operei ierarhului cărturar al Basarabiei, descoperind astfel nu doar cât de vastă este ea, ci și cât de complexă și necunoscută încă. În acest context se înscrie un șir de alte activități de valorificare și promovare a operei și activității ierarhului Gurie (a se vedea Lista publicațiilor autoarei la tema tezei, Lista de participări la congrese, simpozioane, conferințe științifice internaționale și naționale).

Astfel, în Capitolul 1 am analizat sursele istoriografice referitoare la contextul istoric al Basarabiei din prima jumătate a sec. al XX-lea, în general, și al Bisericii Ortodoxe, în mod special. Totodată am efectuat o evaluare a literaturii despre personalitatea Înaltului ierarh, prin care am demonstrat că în anii postbelici, pe parcursul a cinci decenii, atât în România cât și în RSSM, activitatea și opera Mitropolitului Gurie (Grosu) a fost interzisă, iar numele său eradicat din toate sursele de informare. Am conchis, că, actualmente, prin eforturile istoricilor din spațiul românesc, care în ultimii ani l-au re-adus în atenția opiniei publice pe Mitropolitul Gurie, este cunoscută activitatea cultural-națională din timpul stăpânirii rusești asupra Basarabiei și contribuția sa necontestată la înfăptuirea Unirii politice a Basarabiei cu România în anul 1918. Am scos în evidență studiile care valorifică aportul ierarhului la consolidarea acestei Uniri și la procesul de sincronizare a Basarabiei cu celelalte provincii din cadrul României întregite, prin aplicarea tenace a măsurilor de unificare și modernizare administrativ-ecclesiastică a țării. Analiza istoriografiei temei ne-a oferit date despre starea actuală a cercetării, determinând linia de start pentru propriul proces de investigare – cercetarea operei ierarhului prin prisma discursului identitar atât în perioada de până la 1917, cât și în procesul de sincronizare a Basarabiei cu România. De asemenea, am analizat oportunitatea de aplicare a modelului de discurs identitar, promovat în prima jumătate a sec. al XX-lea, peste situația de astăzi a reperelor de legitimare identitară a cetățenilor Republicii Moldova.

Capitolul 2. Discursul identitar – elemente definitorii și de conceptualizare, a fost axat pe preliminariile teoretico-metodologice și de conceptualizare asupra discursului epidictic. Pentru a releva rolul său esențial în configurarea actuală a conceptului de discurs identitar și a readuce în atenție valențele actuale ale „discursului valorii” a fost nevoie de o privire de ansamblu asupra genului epidictic/ elocinței demonstrative. Astfel, în sprijinul conceptului nostru despre discursul identitar vine un sistem de referințe bine delimitat asupra discursului epidictic, ca gen, și a discursului identitar, ca specie a celui epidictic.

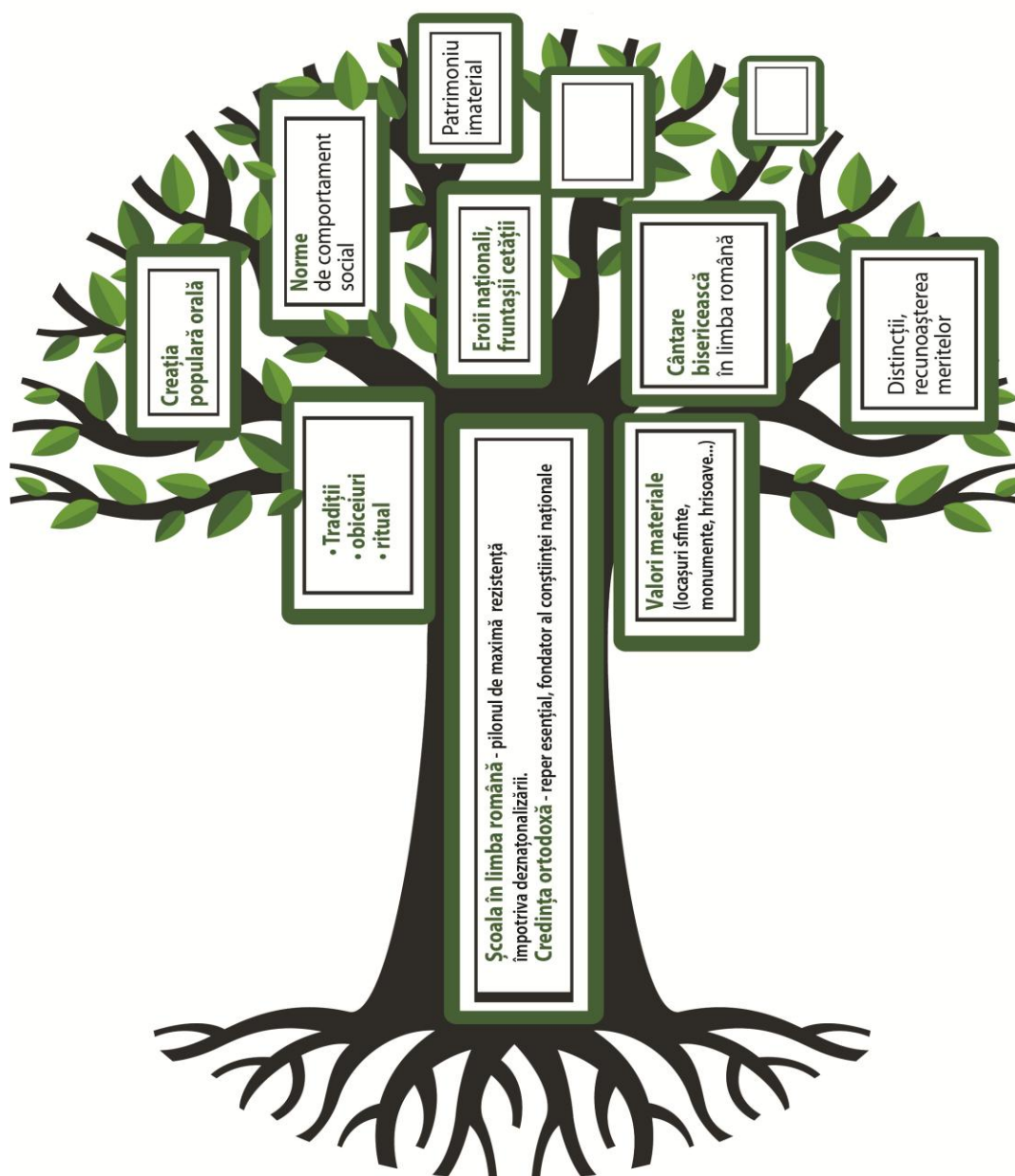
Literatura de specialitate include cercetări realizate în perioada postbelică, când în spațiul neoreticilor au fost elaborate concepte importante, care au contribuit la democratizarea societății (J. Habermas, Ch. Perelman, L. Olbrechts-Tyteca, St. Toulmin ș.a.). Sinteza reperelor teoretice ale discursului este parte organică a acestui capitol, regăsindu-se în toate compartimentele sale. Primul, intitulat *Discursul identitar în cadrul discursului epidictic actual*, este alcătuit din două paragrafe: „Repere teoretice pentru discursul epidictic

și cel identitar” și „Discurs epidictic: componente esențiale”. Dezbaterile asupra problemei de identitate includ, de asemenea, o panoramă a evoluției discursului retoric, în general, a celui epidictic, în particular, și a discursului identitar, în mod special. În acest subcapitol sunt puse bazele de conceptualizare a discursului identitar, care includ enumerarea teoriilor despre discursul epidictic, rolul său în societatea democratică și valențele actuale ale discursului identitar. Am stabilit ca punct de pornire că discursul identitar este centrat pe o *axă de valori*, care redă esența de specific, cu cele mai pronunțate accente pe reperele de legitimare identitară a personalității, instituției, asociației, comunității, entității statale. **Așadar, elementele definiției ale discursului epidictic (*Dep*) sunt riguros centrate pe un set de valori, promovat de către un emitent cu statut sigur de autoritate pentru un destinatar cunoscut, regăsit în situația retorică prestabilită, determinată de un context evenimential deosebit, care dă start și sens momentului rostirii.** Această definiție de concept a discursului epidictic, configurată cumulativ din cercetările clasice și cele actuale, include cadrul teoretic al discursului identitar, pe care îl vom aborda în plinătatea manifestărilor sale. Pornind de la specificarea concisă: „discursul prin intermediul căruia este reflectată identitatea unei națiuni”, care ținea loc de definiție a discursului identitar, pe care am găsit-o formulată lapidar în unul dintre articolele cercetate (V. Prisecari), prin sinteza elementelor definiției ale acestui discurs, elaborate *mutatis-mutandis* pe traseul său de milenii, am elaborat un cadru conceptual, în care se regăsesc toate genurile retorice, care promovează tipuri de discurs identitar – sacru, politic, academic, cotidian. Generalizând, afirmăm că **discursul identitar promovează ansambluri/seturi de valori, adoptate voluntar sau asumate liber și împărtășite de către emițător și destinatar, neimpuse de nicio autoritate.** Discursul epidictic, în general, și cel identitar, în mod special, **statuează valorile și principiile morale ale personalității, comunității, instituției, entității statale, le consolidează, conferindu-le certitudinea de normă.**

Subcapitolul al doilea, *Considerente conceptual-teoretice ale discursului identitar*, este alcătuit din două paragrafe – „Discurs identitar ca specie a discursului epidictic” și „Repere de analiză a discursului identitar al operei lui Gurie Grosu”. În primul sunt trecute în revistă studiile, articolele, teoriile asupra conceptului de identitate. Proiectul nostru de cercetare a avut în calitate de repere conceptuale și metodologice studii realizate în România (S. Guia, L. Șoitu, S. Chelcea ș.a.) și în Republica Moldova (A. Cușco, Al. Cosmescu, L. Troianovschi, V. Moraru, M. Guzun, E. Negru ș.a.). În paragraful doi sunt evaluate diferite perspective asupra conceptului de discurs identitar, precum și modalitățile de configurare a identității colective și a memoriei culturale. De asemenea, sunt identificate

repererele de legitimare identitară de pe cele două dimensiuni ale operei Mitropolitului Gurie (Grosu), sunt puse bazele analizei discursului identitar, prin evidențierea disocierilor și tangențelor dintre discursul identitar al Ortodoxiei și cel al conștiinței naționale. După ce a fost examinată panoramic experiența milenară a acestui gen esențial pentru retorică, i-am identificat clar elementele definatorii: *emitent, mesaj, axa de valori, contextul și situația retorică, destinatarul, momentul rostirii*. În conformitate cu acest format am analizat traseul de viață și opera lui Gurie Grosu în următoarele capitole ale lucrării.

Subcapitolul trei, *Modele de analiză a discursului identitar aplicate pe opera Mitropolitului Gurie*, este constituit din trei paragrafe, care explică cele trei scheme ale platformelor de consens, propuse de autoare, respectiv: „Arborele”, „Piramida” și „Cercurile”. Prima schemă, „*Arborele*”, ar putea fi reprezentată de figura-simbol al unui arbore – cu tulpina viguroasă, constituită din valorile de bază, și cu ramuri care ar reprezenta numeroasele valori consolidate în timp și cele noi, adăugate de curând. În viziunea lui Aristotel cele patru virtuți cardinale, pe care se sprijinea cetatea (la Platon – republica) erau curajul, cumpătarea, dreptatea și prudența. Acestea au fost preluate ulterior de creștinism, dar în altă ordine: dreptatea, cumpătarea, curajul (sau tăria) și prudența (figura nr. 1, „Arbore al valorilor umane”). Figura pe care noi o considerăm reprezentativă pentru discursul epidictic, își modifică valorile de pe axă (trunchi, în cazul acestei scheme), în funcție de specificul speciei. Astfel, aceeași schemă pentru discursul identitar, ca specie a genului epidictic, ar avea la bază valorile specifice unui context social-politic și valide pentru un anumit auditoriu. Deducem că figura-simbol „Arborele” este relevantă pentru redarea axei de valori identitare pe verticală, în primul rând, și pe orizontală, în al doilea rând. Figura este ilustrativă cu mesajul ușor de perceput pentru orice tip de public (mare, extins, nepregătit etc.) și prin asocierea de suprafață cu arborele genealogic, care ne oferă tabloul spiței neamului în ascensiune, adică pe verticală – de la rădăcini până la cele mai fragede ramuri. Construind discursul identitar conform acestei scheme, oratorul are mai multe șanse de persuadare a destinatarului, argumentarea fiind dialectică. Pentru orice specie a discursului sacru această platformă de consens face mesajul comprehensibil și ușor de asumat de către destinatar. În lucrare, prezentăm „Arborele” cu axa de valori a discursului Arhimandritului Gurie „Ce ne trebuie nouă”, promovat la început oral și apoi în scris în anii 1905-1909.

**AXA DE VALORI A DISCURSULUI IDENTITAR
(Repere de legitimare identitară)**

Schema a doua, „*Piramida*”, în viziunea noastră, poate fi elocventă pentru un public mai reticent la valorile fundamentale, mai puțin definit în raport cu valorile noi, prin care emitentul dorește să le consolideze pe primele. Piramida este figura-simbol cu câteva trepte bine consolidate la temelie și cu altele tot mai diminuate ca volum spre vârf. Prima treaptă – baza piramidei, este construită, ca și trunchiul din prima figură a platformei de consens (Arborele), din valorile fundamentale – fie pentru o personalitate, fie pentru o instituție sau altă entitate. Acestea au rol prestabilit de liant și nu mai necesită verificare sau examinare,

căpătând în timp statut de axiomă. Alte trepte suprapuse peste primele (două-trei) ar constitui valorile proaspăt acceptate și cele adăugate în permanență. Am exemplificat, ca și în primul caz, prin cele patru virtuți cardinale enunțate de Platon și Aristotel, pentru a putea compara impactul acestor două scheme ale platformelor de consens asupra publicului (figura nr. 2. „Piramida”). Aceeași figură, reprezentativă pentru discursul epidictic, în general, își modifică valorile de pe axă în funcție de specificul speciei, în cazul nostru – discursul identitar al Basarabiei din prima jumătate a secolului al XX-a. Așadar, această figură-simbol „Piramida” este relevantă pentru redarea valorilor concomitent pe orizontală și pe verticală. Ilustrăm schema prin axa de valori a aceluiași discurs al Arhimandritului Gurie „Ce ne trebuie nouă”, promovat tenace în anii 1906-1908.

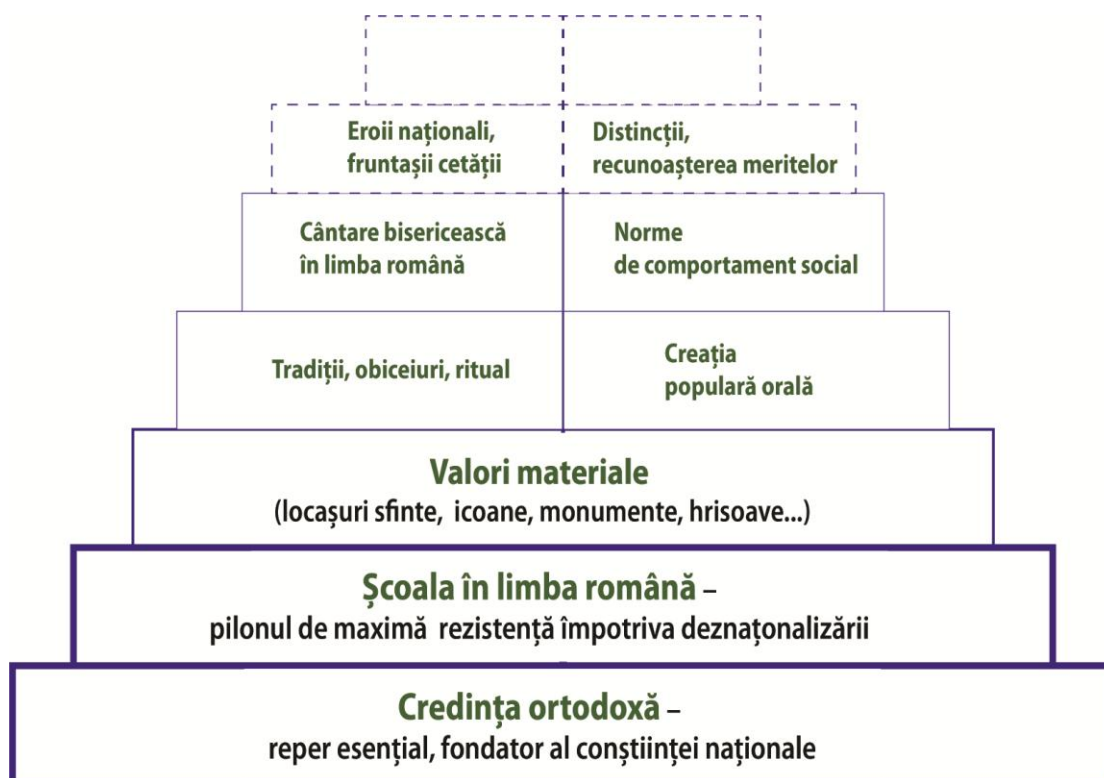
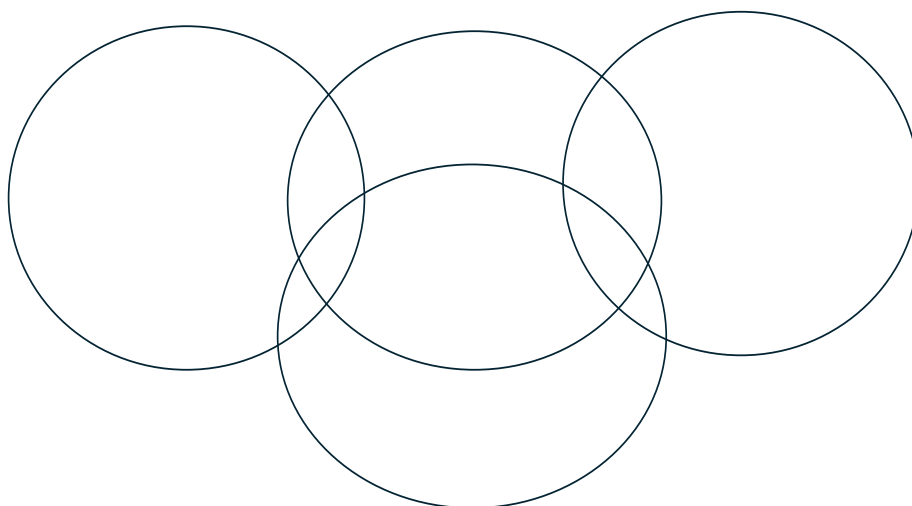

Figura nr. 4. Platforma de consens PIRAMIDA

Figură-simbol „*Cercurile*” este relevantă pentru redarea conglomeratului de valori, care nu pot fi aranjate pe o scară graduală fixă. Cercurile sunt dispuse cu anumite zone de tangență, da nu sunt concentrice, ceea ce semnifică diferența de percepere a acestora de către public. Valorile de pe axă nu sunt la fel percepute de public din diverse motive. Lipsa de unanimitate în evaluare nu reduce gradul de persuasiune, deoarece publicul, în mare, este reunit în jurul acestor valori, doar că fiecare destinatar are propria scară de valori, pe care se regăsesc și valorile celuilalt, doar că parțial. Nucleul redat de secvența de cerc interior, agreată

într-un fel sau altul de diferite segmente ale publicului, constituie valorile împărtășite, de la care oratorul își ia linia de start în argumentare. Argumentarea care se impune în acest caz este tot discontinuă, cercurile desemnând diferența de percepere a mesajului de către destinatari, care este determinată și de unele diferențe de context. Figura-simbol „Cercurile” poate fi aplicată alocuțiunilor misionare, cuvintelor de salutare a enoriașilor în timpul vizitelor canonice, cuvântărilor rostite cu diverse ocazii, așadar discursurilor care comportă un caracter general pentru un public extins, neomogen, cu nivel de percepere de gradul I și II, adică nu suficient de atent sau implicat.

Figurile elaborate de noi și integrate în textul capitolului 2 au menirea să facă vizibil modelul general, după care în capitolul 5 vor fi analizate nemijlocit discursurile selectate. Abordarea discursului identitar actual din diferite perspective determină aplicarea modelelor noi de evaluare – a platformelor de consens, care prin analiza discursului identitar promovat de ierarhul Gurie pot oferi puncte de sprijin în abordarea contemporană a relațiilor interculturale și interconfesionale nu doar în spațiul Republicii Moldova, ci și în alte spații locuite de români.

Așadar, în capitolul 2 am prezentat sinteza literaturii referitor la evoluția conceptului discursului epidictic/ discursului identitar, propunând propria viziune asupra cadrului de concept al discursului identitar; am identificat metodologia de analiză de conținut a textelor discursurilor, care în coroborare cu analiza retorică ne-au ajutat să identificăm instrumentarul pentru investigarea operei Miitopolitului Gurie. În concordanță directă cu conceptul

discursului epidictic/ identitar am elaborat formatele de consens pentru discursul identitar promovat de ierarhul cărturar pe parcursul vieții. Sinteza operei sale prin prisma axei de valori fundamentale pentru Ortodoxie și pentru identitatea națională este liantul pe care se sprijină proiectul nostru de cercetare.

Capitolul 3, Viața și activitatea Mitropolitului Gurie, este consacrat prezentării itinerarului vieții lui Gheorghe (Gurie) Grosu, sub incidența configurării elementelor determinante pentru discursul epidictic. În conformitate cu formatul de concept al discursului identitar, urmând ca idei directoare elementele definiției: emitent, axa de valori, contextul și situația retorică, mesaj, destinatar, momentul rostirii – am analizat traseul de viață și opera lui Gurie Grosu. Astfel formatul de structură a acestui discurs este divizat în două subcapitole: *Repere biografice* cu două paragrafe, și „*Cazul Gurie*” – *abordare sintetică*.

În paragraful „Activitatea ecleziastică” ne-am centrat atenția pe panoramarea contextului istoric. Gurie Grosu s-a născut și a trăit prima parte a vieții sale în perioada în care teritoriul actual al Republicii Moldova, cu denumirea de Basarabia, făcea parte din Imperiul Rus. De aceea efortul istoriografic s-a axat pe fătologia tematică a perioadei respective, în primul rând, și se bazează pe lucrările editate în Basarabia în secolul al XX-lea, de către istoricii locali Zamfir Arbore, Ioan Halippa, Pavel Crușevan. Un alt unghi de abordare asupra aceleiași realități ne-au oferit studiile elaborate în perioada respectivă de către cercetătorii ruși (P. Batiușcov, N.Durnovo, L. Casso). Acestea prezintă date despre procesele de îndepărtare a Basarabiei, prin anexarea din 1812, de la cursul său firesc de dezvoltare; de înstrăinare a băștinașilor de la tradițiile consacrate ale Ortodoxiei. Datele statistice, descrierile geografice, observarea specificului local al aceleiași confesiuni ortodoxe sunt utile în explicarea și evaluarea contextului istoric. În perioada interbelică au avut contribuții de referință la relevarea temei istoricii: Nicolae Iorga, Alexandru Boldur, Ion Nistor, Petre Cazacu, Ștefan Ciobanu, care, în studiul său „Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă” s-a referit în mod deosebit asupra vieții culturale din Basarabia. Problematika ecleziastică este tratată în lucrările lui Nicolae Ciachir, Nicolae Popovschi ș.a.

În paragraful „Activitatea culturală” relevăm multitudinea de implicări ale lui Gurie Grosu în promovarea demersului iluminist-culturalizator. În perioada de până la 1917, Arhimandritul Gurie a stat de veghe la ideea reintroducerii limbii române în cultul Bisericii Ortodoxe și în școli, iar prin activitatea misionară a contribuit nu doar la consolidarea Ortodoxiei, ci și la trezirea interesului pentru reperele de legitimare identitară națională a românilor din Basarabia. În acest context, a optat pentru traducerea și tipărirea cărților bisericești în limba română, a militat pentru re-deschiderea Tipografiei Eparhiale, a elaborat

manuale pentru diferite trepte ale învățământului teologic. Traseul de misionar și arhimandrit – de adevărat militant pentru renașterea „a lor săi” la viața națională, redă în secțiune transversală evoluția Basarabiei în această perioadă, astfel, personalitatea ierarhului Gurie devine emblematică pentru istoria națională.

În anul de cotitură pentru soarta Basarabiei, 1917, Arhimandritul Gurie s-a implicat în procesul de deșteptare națională prin directă participare la fondarea Partidului Național Moldovenesc, alături de fruntașii Ioan Pelivan, Pan Halippa, Simion Murafa ș.a., în promovarea reformelor naționale a învățământului și a domeniului ecleziastic în calitate de arhimandrit, ministru adjunct al Directoratului Justiției și Cultelor al Republicii Democratice Moldovenești, apoi, în 1918, în demnitatea de vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Revenirea limbii române în procesul de studii la Seminarul Teologic din Chișinău și la Școala Eparhială de Fete (1906), editarea de carte în limba română la Tipografia Eparhială, începând cu anul 1906, apariția în limba maternă a băștinașilor a revistei bisericești „Luminătorul” (din anul 1908), deciziile despre autonomia bisericii din Basarabia, luate la congresele clerului din anul 1917, și alte activități comune care au condus la revirimentul național al Basarabiei demonstrează acest rol de fruntaș al Arhimandritului Gurie. Startul de reviriment național, pe care l-au dat activitățile și scrierile sale în primele decenii ale sec. al XIX-lea, a servit de catalizator pentru alți slujitori ai bisericii, care, de fapt, au conștientizat pe deplin misiunea de purtători de lumină, de mesageri nu doar ai valorilor creștine, ci și ai valorilor naționale. După actul Unirii din 1918, intrând în diverse demnități arhieresti, Mitropolitul Gurie (Grosu) este antrenat plener în activități de restructurare a Bisericii Ortodoxe din Basarabia, în procesul de sincronizare a provinciei cu celelalte teritorii ale României întregite.

În subcapitolul „*Cazul Gurie*” – *abordare sintetică* am cercetat vasta literatură cu referire la procesul prin care Mitropolitul Gurie a fost deferit justiției pentru infracțiuni civile, iar ulterior – destituit din înalta demnitate. În baza acestora am ajuns să clarificăm anumite aspecte ale controversatului „Caz”, care deschid noi perspective de cercetare și conturează necesitatea de acces la noi documente. Unele carențe de investigare a „cazului Gurie” se datorează și interdicțiilor drastice pe o perioadă lungă de timp (1944-1989) de a face apel la personalitatea înaltului prelat, din considerente ideologice extrem de severe de ambele părți ale Prutului. Prezentarea acestui compartiment în cadrul tezei este justificată prin faptul că vine să ofere un argument în plus pentru reabilitarea imaginii Mitropolitului Gurie. Indubitabil, pentru elucidarea acestui controversat „Caz” este nevoie de cumulare de forțe, de muncă de cercetare complexă și asiduă.

Din perspectivă cronologico-biografică, reperele biografice ale Mitropolitului Gurie (Grosu) se regăsesc și în compartimentele capitolului IV, iar în stil rezumativ – în Tabelul cronologic al Mitropolitului Gurie. Informațiile identificate în mai multe surse au fost verificate prin compararea datelor din documente de arhivă cu cele expuse în studii și cărți, în paginile publicațiilor periodice, ale jurnalelor și memoriilor. Parcursul personal al lui Gurie Grosu este suprapus peste traseul istoric al Basarabiei, și în acest caz paralelismele și afinitățile sunt elocvente pentru revirimentul multidimensional al acestui segment al românismului.

În concordanță directă cu conceptul discursului epidictic/ discursului identitar am prezentat parcursul Mitropolitului Gurie Grosu. Redarea itinerarului biografic demonstrează, etapă cu etapă, calitatea ierarhului de emitent pentru un discurs identitar cu pârgii solide și modalități specifice de promovare, dictate de contextul social-politic al perioadei.

În **Capitolul 4, Axa de valori identitare a operei lui Gurie Grosu** am recurs la sinteza operei ierarhului prin prisma setului de valori fundamentale comune pentru Ortodoxie și pentru identitatea națională, deoarece opera sa de culturalizare și demersul său de consolidare a credinței creștine în Basarabia nu pot fi studiate aparte, valorile Ortodoxiei și cele ale identității naționale fiind inseparabile în perioada cercetată. Capitolul 4 este împărțit în patru subcapitole. Primul, ***Credința Ortodoxă – reper esențial al vieții și operei ierarhului***, alcătuit din două paragrafe: „Valori identitare în activitatea misionară” și „Impactul social al calendarului îndreptat”, prezintă succint parcursul profesional prin filiera reperelor de legitimare a Ortodoxiei. Fascinanta forță de seducție patriotică a Mitropolitului, cu care anima spiritul național în Basarabia, devine mobilizatoare în mediul ecleziastic, astfel că în congresele eparhiale din tumultuosul 1917, vocea lui a fost nu doar auzită, ci ascultată și urmată. După Marea Unire – în multitudinea de activități și implicări plene în calitate de arhiepiscop, atunci când inițiasă și gestiona un complicat și controversat proces de reformare a bisericii din Basarabia, discursul său era determinant pentru evoluția provinciei. Rolul său de catalizator al vieții naționale sporește ulterior și prin investirea în scaunul mitropolitan, astfel că Mitropolitul Gurie și-a creat, în timp, o imagine generatoare de respect datorită, în principal, calităților sale de cărturar dedicat și de păstor luminat, de organizator al Bisericii basarabene, de promotor al valorilor de patrimoniu spiritual și tradițional al românilor.

Paragraful „Valori identitare în activitatea misionară” este centrat pe decrierea contextului neprietenos pentru reperele naționale și cele ale Ortodoxiei din Basarabia de până la 1917 și pe impedimentele de sincronizare a provinciei cu România întregită de după evenimentul Unirii. Consecințele tragice ale politicii de deznaționalizare promovată de

administrația țaristă în Basarabia – indiferentismul confesional, schisma și dezbinarea (*rascolul*), ateismul materialist, inochentismul și numeroase forme de prozelitism sectar (neoprotstant) – au afectat grav și pentru un timp îndelungat stabilitatea confesională și conștiința națională (*conștiința de sine*) a basarabenilor. Evaluarea și conștientizarea de către administrația ecleziastică a proporțiilor acestor pericole pentru Biserica din Basarabia a atras după sine măsuri de redresare a situației critice: în primul rând, organizarea în 1890 a Secției misionare pe lângă Eparhia Chișinăului, înființarea „Frăției Nașterii lui Hristos”, care era preocupată de traducerea și editarea în limba română a cărților de rugăciuni, a vieților sfinților, a broșurilor cu explicații a semnificațiilor sărbătorilor creștine, a foiletoarelor duminicale etc. Astfel că, la începutul secolului al XX-lea, Biserica Ortodoxă din Basarabia intrase într-un proces de relativă revigorare. Acesta era contextul în care revine de la studii și se încadrează în munca misionară Gheorghe (Gurie) Grosu. În pofida revigorării la care am făcut referință, totuși, contextul social-politic a rămas ostil pentru reperele de legitimare identitară. În această atmosferă apăsătoare a lipsei de carte în limba maternă și a desconsiderării băștinașilor de către reprezentanții administrației imperiale, ieromonahul Gurie începe o intensă activitate misionară și de culturalizare, întreruptă de exilarea sa în una din mănăstirile din regiunea Smolensk, tocmai pentru excesul de zel în promovarea valorilor naționale. Episcopii ruși din fruntea Bisericii din Basarabia puneau în aplicare și alte strategii pentru a tempera aspirațiile naționale ale unor basarabeni, care aidoma lui Gurie Grosu militau pentru scoaterea din întunericul ignoranței a basarabenilor, pentru revenirea la valorile naționale și „obiceiul pământului”.

Și perioada interbelică a fost marcată de expansiunea sectară, de propaganda bolșevică, alias ateismul militant, astfel că experiența misionară a lui Gurie Grosu a servit cauzei Ortodoxiei și cauzei naționale până la trecerea lui din viață.

Paragraful „Impactul social al calendarului îndreptat” este unul de interes și pentru cercetătorii din alte domenii – teologie, sociologie, antropologie ș.a. Din anul 1924, când a început racordarea la calendarul îndreptat, și până în 1940, aplicarea stilului nou a constituit problema-cheie a disensiunilor dintre Biserica Ortodoxă și enoriașii ei, fiind pentru chiriarhul bisericii din Basarabia o preocupare constantă. „Criza stilistă” a constituit o piatră de încercare pentru cler, pentru creștinii din Basarabia (și o parte din Bucovina) și, de fapt, nu și-a găsit soluționarea adecvată nici până în zilele noastre. Indubitabil, schimbarea calendarului propusă de Sinodul Bisericii Române era un imperativ al reformelor necesare construcției statale a României Mari, însă aplicarea reformei calendarului bisericesc avea nevoie de abordări diferite pentru provinciile proaspăt reunite. Promovarea reformei nu putea fi lăsată în

exclusivitate pe seama clerului. Doar aceste forțe nu erau suficiente. Arhiepiscopul Gurie monitoriza cu prudență reforma calendarului, fără a tensiona situația și așa încordată. Prin mijloacele de informare și prin cele administrative de care dispunea, chiriarhul basarabean încerca să atenueze efectele nedorite ale percepției incorecte a stilului nou. În acest paragraf am relevat, în mod deosebit, insistența în promovarea calendarului îndreptat și intransigența sa în realizarea reformelor ecleziastice. Nu doar disensiunile dintre cler și mireni, ci și neînțelegerile dintre înșiși slujitorii bisericii, ofensiva propagandei ateiste și sectare, precum și implicarea inoportună a politicianismului în această chestiune delicată au prejudiciat moralmente Biserica Ortodoxă Română, chiar „...au surpat la temelia ei”. Împotrivirea populației de a accepta schimbarea avea diverse rațiuni, printre care conservatorismul legendar al basarabenilor, ca rezultat a tradiționalismului, inerția ignoranței, refractară oricărei schimbări, peste care se suprapunea ambiguitatea pozițională a unor slujitori ai Bisericii din Basarabia, după care veneau efectele propagandei bolșevice. Presa bisericească a depus eforturi sporite pentru atenuarea stărilor de criză provocate de îndreptarea calendarului, pentru diminuarea consecințelor nedorite ale acestei reforme. Dar, nefiind susținută în demersurile sale de celelalte eșaloane ale presei naționale, atacată mereu de presa minorităților, ea n-a putut contracara totalmente efectele negative ale reformei calendarului.

Așadar, pe dimensiunea de consolidare a Ortodoxiei, am subliniat tenacitatea mitropolitului în promovarea calendarului îndreptat în cea mai conservativă provincie românească, perseverența de care a dat dovadă ierarhul în procesul lung de sincronizare a Basarabiei cu celelalte provincii din cadrul României întregite, insistența pentru înființarea primei instituții superioare de învățământ – Facultatea de Teologie din Chișinău, instituție cu mare pondere pe dimensiunea politică, socială și culturală a Basarabiei.

Subcapitolul al doilea, *Limba română – reper identitar constant în opera lui Gurie Grosu*, este alcătuit din două paragrafe. În primul, intitulat „Revirement național prin limba maternă” este analizat reperul esențial pentru discursul identitar. Limba română, prin viguroasa-i forță intrinsecă, a rezistat numeroaselor influențe și încercări de a i se minimiza puterea interioară. Intențiile de deformare și diminuare a importanței limbii materne au fost promovate tenace în acest spațiu de autocratismul țarist în anii 1812-1917. Au fost scoase în evidență încercările de a omite dimensiunea identitară reperabilă în procesul educativ-formativ, politică de deznaționalizare încetățenită în Imperiul Rus, motiv pentru care școala și biserica au fost lipsite de acces la limba română. Fac obiectul de analiză al acestui compartiment din lucrare eforturile ierarhului Gurie de a repune în drepturi limba maternă a basarabenilor, cel puțin ca disciplină de studiu facultativ, de a redeschide Tipografia Eparhială

pentru editarea de carte bisericească și laică în limba română (cu caractere rusești), de a traduce și adapta lucrări catehetice pentru uzul enoriașilor, de a elabora și tipări, pe cont propriu, manuale în limba română pentru învățământul teologic de diferite trepte, de a edita prima revistă bisericească în limba maternă a băștinașilor „Luminătorul” (1908-1944), de a învăța cântăreții de strană să intoneze cântări bisericești în limba maternă, de a discuta prin viu grai și comunicare directă cu persoanele îndepărtate sau instrăinate de credința „cea adevărată”. Așadar, deducem că limba maternă, depozitarul celor mai mari și mai variate bogății spirituale ale unui popor, reprezintă și cel mai puternic element de coeziune națională.

Paragraful doi, intitulat „Abordarea discursivă a normelor de comportament social”, este axat pe contextul memoriei colective. Pe lângă grija pentru menținerea și cultivarea limbii, preoții erau atenți și monitorizau fidelitatea plugarului basarabean pentru obiceiuri, tradiții, datini, folclor, interes susținut și alimentat, în măsură diferită, de toate publicațiile periodice în limba română din Basarabia. Biserica Ortodoxă Română era nucleul care ținea împreună valorile cele mai de preț ale Basarabiei – lăcașuri sfinte ca tezaur arhitectural-ingenieresc; iconostase, catapetesme, icoane, picturi, obiecte de cult ca mostre de artă plastică din diverse epoci; acoperăminte și veșminte – ca modele de înaltă artă manuală; cărți, hrisoave, calendare și alte tipărituri în calitate de cultură materială și, în același timp, tot ele – prin limbă și conținuturi – categorii de înaltă spiritualitate și cultură imaterială: datini, obiceiuri, tradiții, folclor, cunoștințe. De veacuri, patrimoniul cultural popular se constituise, în primul rând, din cutume legate de ritualul bisericesc al celor mai importante momente din viața omului – naștere și botez, nuntă și cununie, deces și înmormântare. Majoritatea datinilor și obiceiurilor populare este întemeiată pe sărbătorile creștinești de peste an – Nașterea Domnului, Sfântul Vasile, Boboteaza, Paștele etc. Mitropolitul Gurie s-a referit de nenumărate ori la modul judicios de respectare a lor, dar nu a acceptat excesele și abaterile de la dogma creștină. Cunoscând direct de la sursă datinile, obiceiurile și tradițiile populare, ierarhul era reticent față de modul de serbare a acestora, deoarece smerenia și râvna creștinească a ortodocșilor nu se îmbinau cu unele obiceiuri păgâne, care, suprapuse peste semnificația creștină a unor sărbători, aveau efecte distrugătoare pentru adevărata credință. Mitropolitul Gurie a tratat corectitudinea respectării lor, dojenind și muștrând enoriașii pentru abaterile de la unele obiceiuri sau tabieturi creștine (Arhiepiscop Gurie. Lepădați cuvântul de hulă și de rușine din inimile voastre, 1920; Despre omul „trupesc”, „sufletesc” și „duhovnicesc”, 1924 ș.a.) Numeroase articole de presă, pastorale și omilii rostite de pe amvon certifică această grijă permanentizată a ierarhului pentru corectitudinea comportamentului personal și social.

Valabile și azi, în contextul unui consumerism exacerbant, aceste sfaturi și îndrumări ar putea fi reluate și integrate în predicile preoților.

În perioada cercetată, interesul pentru istorie, folclor, obiceiuri, tradiții, datini este susținut, în măsură diferită, de toate publicațiile periodice în limba română din Basarabia. Prin valorificarea și explicarea tradițiilor populare în paginile presei clericale, Biserica realizează o apropiere de „trunchiul cel mare al neamului” – țărănimea. Concomitent cu traiul greu al plugarilor, preoții basarabeni, de cele mai multe ori fiind ei înșiși fii de plugari sau dascăli, cântăreți de strună, au cunoscut direct de la sursă datinile, obiceiurile și tradițiile populare. Acestea, prin îngemănarea lor cu ritul creștinesc, reprezintă o dovadă grăitoare atât a vechimii și continuității neîntrerupte, cât și a unității confesionale a poporului român. Evaluarea globală a obiceiurilor și tradițiilor, privite ca o componentă importantă a culturii naționale, ne conduce la ideea importanței lor ca element de coeziune în fața primejdiilor de înstrăinare, precum politica de rusificare forțată, inochentismul, postinochentismul, sectarismul, ateismul.

Conchidem, așadar, că limba maternă ca reper identitar principal, în alianță cu datinile și obiceiurile, imprimă neamului caracterul, natura, geniul și individualitatea, îl cimentează în fața vicisitudinilor sorții, îi înfrumusețează existența fizică și morală. Prin reevaluarea tradițiilor populare, prin însușirea și propagarea lor se consolidează tezaurul spiritual al neamului. Iar dublul rol pe care îl are de îndeplinit limba maternă pentru orice popor – cel de vehicul al tuturor științelor, al culturii și al progresului, dar și cel de obiect al culturii – a fost conștientizat perfect de către Gurie Grosu, alături de ceilalți fruntași ai mișcării de revigorare națională din prima jumătate a secolului al XX-lea din Basarabia.

Subcapitolul trei *Mesajul de fortificare identitară a Ortodoxiei în publicațiile periodice* este alcătuit din două paragrafe: „Repere identitare în revista «Luminătorul»” și „Contribuțiile revistei «Misionarul» la consolidarea Ortodoxiei”, axate pe valorificarea revistelor inițiate de Gurie Grosu: „Luminătorul” (1908-1944) și „Misionarul” (1929-1944). În primul paragraf se analizează prima revistă în limba maternă a românilor din Basarabia în perioada administrației imperiale. „Luminătorul” a reușit să supraviețuiască în condițiile politicii agresive de deznaționalizare doar datorită implicării unor preoți temerari, cu un angajament profund față de cultura națională, care și-au asumat responsabilitatea pentru promovarea limbii române și a valorilor culturale și spirituale românești. O bună parte dintre ei nu cunoștea bine limba literară, doar graiul viu al poporului. Dar de la bun început, „Luminătorul” și-a propus să promoveze adevăratele valori creștine prin limba maternă, publicând materiale scrise într-o română corectă și fluidă. Prin buna cunoaștere a limbii române, ieromonahul Gurie Grosu „salva” situația. El era redactorul tuturor materialelor din

„partea neoficială”, destinate „poporanilor”. Inclusiv după Unire, până la apariția altor publicații clericale, „Luminătorul” a fost singura publicație periodică basarabeană unde clericii puteau face școală în ale scrisului. Or, nu trebuie trecut cu vederea faptul că majoritatea colaboratorilor publicațiilor religioase erau preoți sau intelectuali laici cu studii făcute în limba rusă. Prin contactul cu intelectualii de peste Prut, prin studii suplimentare, prin lecturarea presei și literaturii românești, ei și-au perfecționat cunoștințele și abilitățile lingvistice, astfel că în perioada interbelică revista își îmbunătățește ținuta lingvistică. De la bun început, „Luminătorul” și-a propus să publice materiale nu doar cu caracter religios, ci și cultural. La o analiză cantitativă a conținutului numerelor cercetate ale acestei reviste se poate constata că, pe parcursul anilor, în „Luminătorul” au apărut peste 500 de materiale cu referire directă la Biserică, Ortodoxie, lăcașuri sfinte, rânduieli și ritual/ ceremonial. Ariile geografice acoperite de revistă sunt tot mai extinse, preoți din cele mai îndepărtate parohii demonstrând interes pentru gama tematică a materialelor din paginile „Luminătorului”, care devine tot mai diversă. Partea oficială insera acte oficiale și informații utile despre activitatea Casei Eparhiale, a Tipografiei eparhiale, a librăriei clerului, despre starea procesului de instruire la Seminarul Teologic sau la Școala de Cântăreți, despre starea Orfelinatlui coordonat de eparhie ș.a.m.d. Erau făcute public dările de seamă privind starea materială și activitatea Societății Istorico-Arheologice-Bisericești din Basarabia (pe anii 1921-1934), procesele-verbale ale adunărilor clerului din Basarabia, informații despre călătoriile de serviciu și vizitele canonice ale Î.P.S. Gurie în parohii și mănăstiri. În partea neoficială, un spațiu tot mai larg este acordat rolului bisericii în trecutul neamului românesc, publicându-se informații ample și articole consistente de teologie, istorie, geografie. De asemenea, se publicau frecvent documente cu privire la istoria bisericilor și mănăstirilor, la situația școlilor eparhiale, la evenimente culturale și de caritate, nuvele și versuri de înaltă moralitate creștină

„Luminătorul” a beneficiat de atenția cercetătorilor (I. Șpac, M. Danilov, V. Cojocaru, S. Grossu), pe când „Misionarul” încă are mare potențial de cercetat. Noi i-am acordat un spațiu vast în cadrul lucrării, ținând cont de impactul acestei publicații pentru clerul din întreaga Românie, dar și de interesul nostru investigațional. Spectrul problemelor tratate de „Misionarul” includea strategii și tactici pentru combaterea prozelitismului sectar și a propagandei ateiste, învățăminte pentru organizarea muncii misionare în teren, pentru consolidarea credinței celor nedeciși și risipirea indiferentismului confesional ș.a. Temeinica publicație cu profil religios din perioada interbelică „Misionarul”, editată la Chișinău prin contribuția nemijlocită a Mitropolitului Gurie, era destinată și difuzată clerului din întreaga

România. Revista de orientări pastorale și misionare a supravegheat corectitudinea credinței creștine și expresia ei autentică printr-o muncă asiduă pe parcursul a 15 ani.

Astfel, în subcapitolul trei sunt analizate circumstanțele în care au putut fi editate aceste publicații periodice, sunt conturate ariile tematice și strategiile discursive, cu accent atât pe consolidarea valorilor perene ale Ortodoxiei, cât și pe aspectul pragmatic al limbii române, pe promovarea tradițiilor, a obiceiurilor și a altor cutume cu statut de liant identitar al românilor din Basarabia. Prin fiecare articol sau studiu publicat, prin predicile, omiliile și alocuțiunile sale, bazate pe lunga experiență de preot-misionar, ierarhul îndemna clerul, creștinii și întreaga societate la păstrarea credinței strămoșești și a demnității naționale ca platformă esențială de consens a tuturor românilor, ceea ce este perfect valabil și azi. Folosirea publicațiilor periodice drept tribune de promovare a discursului identitar pe ambele dimensiuni – atât a Ortodoxiei, cât și a identității românești – s-a soldat cu procesul de deșteptare națională a basarabenilor.

În următorul subcapitol, *Mesajul identitar în opera didactică*, au fost supuse analizei, sub aspectul mesajului identitar, lucrările didactice: „Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu” (1908), „Bucoavna moldovenească” (1909), „Carte de citire cu științe din gramatica moldovenească” (1910) și „Abecedar moldovenesc pentru anul întâiu de școală” (1917) – toate comportând o semnificație deosebită pentru ființa națională a basarabenilor. Primul manual în limba română, cea dintâi „Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu”, a constituit un suport didactic temeinic, util pentru toate treptele de învățământ teologic din Basarabia. Inițial, cartea didactică în limba maternă a fost aprobată ca manual în cadrul Comitetului școlar, însă ulterior Episcopul Serafim (Ciceagov) a respins-o, pe motivul că era alcătuită „nu după programul școlilor bisericești”, ci „într-o limbă puțin înțeleasă de moldoveni [...]”. În „Cuvântare”, un fel de cuvânt-înainte, Arhimandritul arăta că scopul cărții este de „a fi de ajutoriu preoților care predau prin școlile începătoare din satele moldovenești la școlerii moldoveni [...], și la toți creștinii care nu știu altă limbă afară de limba moldovenească” (Ieromonahul Gurie. *Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu*. Chișinău, 1908, p. 308). Deși utilizarea ei pentru procesul de învățământ nu era permisă, cartea a fost totuși difuzată în școlile din Basarabia. De fapt, autoritățile ecleziastice au fost confuze vizavi de acest manual, și nu numai. Aceași soartă a avut-o și „Bucoavna moldovenească”, al doilea manual alcătuit de ieromonahul Gurie, editat în anul următor, de asemenea, din veniturile proprii. Manualul avea o ținută didactică corectă, era scris ireproșabil din punct de vedere științific și metodic. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, membru de onoare al Academiei Române și un neobosit cercetător al imaginii de cărturar a ierarhului

Gurie, i-a dat o înaltă apreciere: „Cartea aceasta nu este o bucoavnă obișnuită, care cuprinde rugăciuni și slujbe bisericesti, ci un abecedar modern, alcătuit după principii pedagogice” (Nestor Vornicescu. Iubirea de limbă și credință străbună. În: *Magazin istoric*, București, 1999, nr. 3, p. 10). Rostul cărții se deduce din prefața, scrisă în limbile română și rusă. În viziunea autorului, „[...] noi am aflat de nevoi și unit cu legile pedagogiei”, am hotărât să alcătuim „cartea care se pune înaintea, pentru învățarea la citire și scriere rusească pe cuvinte moldovenești...”. Autorul mărturisea că „singurul motiv spre alcătuirea cărții a fost dorința de a ajuta norodul moldovenesc din Basarabia, fiul căruia am cinste a fi (s.n.), a deprinde mai repede știința de carte” (Gurie Grosu. *Bucoavna moldovenească*. Chișinău: Tipografia eparhială, 1909, p. 6). Spre deosebire de alte abecedare, apărute în Basarabia în perioada de la 1812 până la 1909, textele bucoavnei erau doar în limba moldovenească. (M. Danilov. *Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia. Inventarierea surselor (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)*. Chișinău: SA Tipografia Reclama, 2016, p. 127). Bucoavna era alcătuită și ilustrată după modelul abecedarelor românești, însă în conformitate cu cerințele programei rusești, fiind adaptată necesităților stringente de cunoștință de carte ale populației Basarabiei. Abecedarul a cunoscut două ediții, ambele scoase cu banii proprii ai Arhimandritului Gurie, fiind până la 1917 atât singurul manual „moldovenesc” din Basarabia, destinat tuturor doritorilor de carte, cât și un model pentru alți autori de abecedar. „Însă, nu mai puțin adevărat este că, în 1909, atunci când a ieșit de sub tipar ediția a 2-a, completă, a «Bucoavnei...» lui Gurie, între pag. 80-172, este inclusă și «Carte de citire cu științe din gramatica moldovenească»” (M. Danilov. *Cenzura sinodala și cartea religioasă în Basarabia (1812-1918)*. Chișinău: Epigraf, 2018, p. 131). De fapt, cel de-al treilea manual, intitulat „Carte de citire cu științe din gramatica moldovenească” a fost elaborat în anii îndepărtării de Basarabia – 1909-1910, aprobarea lui ca manual a parcurs o cale mai lungă, iar editarea lui în anul 1910 s-a realizat prin stăruința și propriile mijloace ale autorului.

În lucrarea noastră a fost analizat, în mod special, primul abecedar cu grafie latină, alcătuit de Arhimandritul Gurie în 1917, de o relevanță aparte pentru demnitatea națională a basarabenilor. Prin acest prim abecedar moldovenesc cu grafie latină, editat la prima tipografie cu caractere latine din Basarabia, s-a dat startul reformei de naționalizare a școlii din Basarabia. În octombrie-noiembrie 1917, atunci când elevii claselor primare s-au așezat în bănci abecedarul le-a fost cartea de căpătâi. Această „scumpă cărticică” elaborată de Arhimandritul Gurie se regăsea la cursurile pentru învățători, în birourile funcționarilor, la adunări, reuniuni, constituind piatra de temelie cu care s-a realizat alfabetizarea basarabenilor de la mic la mare.

Reforma școlii din Basarabia a fost lansată oficial prin decretul-lege din august 1918, care stipula că întregul învățământ al provinciei dintre Prut și Nistru se naționalizează, dar școala basarabeană trecuse deja prin metamorfoze radicale pe parcursul anului de cotitură 1917. Oricum, primul abecedar românesc elaborat de Arhimandritul Gurie, cu care a demarat reforma de naționalizare a școlii din Basarabia, a avut o viață lungă și demnă de recunoștința generațiilor. Abecedarul a cunoscut opt ediții și a fost de un real folos școlii. Abecedarul a fost de mare popularitate și pentru simplii plugari, care doreau să învețe să citească și să scrie. Grație lui în satele din Basarabia rata analfabetismului a scăzut simțitor. De pe el au învățat carte la cursurile serale și adulții, atât cei din Basarabia în perioada interbelică, cât și cei din satele moldovenești din partea transnistreană a Ținutului Nistru în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, servind cauzei românești în satele de la Nistru până la Bug, inclusiv în Odesa. El comporta suflul acelei mari speranțe de revenire la normalitate, de reluare a unui făgaș firesc de educare și formare prin filiera limbii materne.

Demararea activităților pentru configurarea proiectului de anvergură – „scoaterea din înbtunericul neștiinței” – pe care-l va dezvolta, aplicându-l în măsura posibilităților în prima perioadă și amplificându-l în cea de-a doua, își are ca punct de pornire vizita memorabilă în România, în anul 1904, care i-a consolidat crezul național. Astfel că activitățile culturalizatoare – de luminare a basarabenilor prin știință de carte și de promovare a reperelor de legitimare identitară a românilor din Basarabia prin cuvânt, în vremurile vitrege ale administrației țariste, au fost desfășurate și după Unirea din 1918, cu alte mijloace, cu alte forțe. Valențele identitare pe dimensiunea didactică sunt deduse și din lucrările de catehetică, mai voluminoase sau mai laconice, traduse, adaptate sau originale: „Rânduiala ortodoxiei”, traducere și localizare; „Rugăciunile și lămuririle lor”, „Despre slujbele bisericesti”, „Cuvioasa Maica noastră Paraschiva cea nouă. Viața, moaștele și minunile ei” (semnată – Gurie Botoșăneanul (Arhireul.); „Istoria sfântă a Vechiului și Noului testament”, prelucrată de Î.P.S. Gurie, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului (Chișinău, 1918, 1925, 178 p.) ș.a. Parte din astfel de lămuriri și îndrumări pastorale au fost publicate în colecția „Biblioteca Creștinului Dreptcredincios”, foarte populară printre enoriași pentru accesibilitatea limbajului și sobrietatea stilului.

În concluzie, sub aspect sociolingvistic, literatura didactică tipărită la începutul secolului al XX-lea este marcată de impactul politicii rusificatoare, promovate de autoritățile țariste în Basarabia. Aceasta a creat o stare de conflict lingvistic permanent între cele două tendințe: pe de o parte – politica oficială a autorităților, orientată spre rusificarea forțată a minorităților aolingve din imperiu, prin instituirea sistemului de școli cu predare obligatorie

în limba rusă, iar pe de altă parte – rezistența basarabenilor întru apărarea identității culturale, prin susținerea sistemului școlar cu manuale didactice în limba română și cu menținerea limbii materne, cel puțin, ca disciplină de studiu în școlile spirituale și la Seminarul Teologic. Literatura didactică basarabească, privită din perspectiva conceptului imperial, trebuia să servească drept instrument de promovare a limbii ruse în scopul însușirii acesteia de către alolingvii minoritari ai imperiului (*inorodtzi*), ceea ce nu accepta cărturarul Gurie Grosu, ocupându-se personal de elaborarea manualelor pentru instruirea românilor din Basarabia. Eforturile sale s-au soldat cu succes răsunător în anul 1917, atunci când, în luna octombrie, procesul de naționalizare a școlii din Basarabia demarează cu „Abecedarul...” său, cartea rămânând în istorie ca primul manual cu grafie latină din Basarabia. Devenit Arhiepiscop, Gurie Grosu continuă activitățile didactice, canalizându-le spre monitorizarea și ameliorarea procesului de studii la școlile și seminarele teologice, unde învățau băieții, și la Școala Eparhială de Fete, optimizarea predării religiei în școli.

Capitolul 5, Strategii discursive în opera lui Gurie Grosu, are o semnificație aparte în cadrul lucrării, fiind axat, prin cele patru subcapitole, pe specificul elocinței Mitropolitului Gurie Grosu. Discursul identitar al ieromonahului/ Arhimandritului Gurie Grosu este analizat în spațiul generos al discursului epidictic. Cu scopul de a releva, pe de o parte, linia dominantă a elocinței identitare a ierarhului cărturar, respectiv prin analiza discursului din perspectiva strategiilor folosite pentru creșterea eficacității argumentative și a impactului persuasiv, dar și pentru a demonstra, pe de altă parte, originalitatea și relevanța studiului pentru realitățile noastre și contribuția la dezvoltarea cercetărilor în domeniu, au fost puse în evidență punctele forte ale elocinței sale, elementele de impact și cele de persuasiune de durată asupra destinatarului. Palmaresul competențelor, performanțelor și calităților sale, dezvoltat în Capitolul 3, axat pe personalitatea Gurie (Grosu) – ieromonah, arhimandrit, arhiepiscop, apoi mitropolit –, ca emitent de înaltă autoritate și recunoscută notorietate, este confirmat în aceste subcapitole, toate denotând înalta dedicație slujirii Ortodoxiei și cauzei naționale.

Subcapitolul intitulat *Performanțe oratorice* supune atenției noastre competențele sale de slujitor al cultului, pregătit la toate tipurile de învățământ teologic din epocă și examinează valențele oratoriei sale civice și de amvon. În procesul de promovare/ rostire a discursului epidictic (în cazul cercetării noastre, anume cel identitar) – fie alocuțiunea misionară, fie predica de amvon, fie pastorală, fie cuvântarea la evenimente solemne sau la întruniri ale enoriașilor – statutul și calitatea de emitent este cea mai importantă.

Subcapitolul următor, *Valențe persuasive în discursurile din prima perioadă*, prezintă cele mai reprezentative discursuri selectate pentru analiză textuală și de structură. Am identificat și evaluat discursurile care au produs probe relevante, bine documentate, convingătoare pentru elucidarea unui anumit aspect, ca să putem trage concluziile de rigoare. Astfel, prin analiza retorică a două discursuri: „Ce ne trebuie nouă” – din perioada administrației țariste, și al discursului de hiritisire, rostit la deschiderea primei ședințe a Sfatului Țării, la 21 noiembrie, anul 1917, demonstrăm că, doar prin puterea cuvântului rostit/scriș și a exemplului de comportament propriu, Gurie Grosu a reușit să combată vocile ostile revirimentului național. Axa de valori identitare pe care și-a construit discursul Gurie Grosu se regăsește în majoritatea discursurilor rostite/scrise de către ierarh. Comunicarea directă cu mireni în timpul numeroaselor vizite misionare în localitățile Basarabiei (apoi, în demnitate arhierască, și în cadrul vizitelor canonice), au construit cel mai tenace și solid discurs identitar pentru două dimensiuni complementare – Ortodoxie și conștiință națională. Autoritatea recunoscută și reputația părintelui-cărturar i-au asigurat un grad sporit de credibilitate în fața publicului, de oricare nivel de pătrundere a mesajului ar fi fost acesta. Adversitățile verbale din partea celor derutați și răătăciți de la credința cea adevărată se loveau de puterea cuvântului său chibzuit, cumpătat care se sprijinea pe valorile ontologice, pe geneza creștinismului în spațiile ocupate de români încă înainte de era lui Hristos. Alocuțiunile sale misionare, la început timide și modeste, treptat capătă valențe identitare naționale sigure. Cuvântul frumos rostit în fața enoriașilor în limba lor maternă, cuvântul scris în limba română (fie și cu caractere chirilice) în paginile publicațiilor periodice și ale tipăriturilor bisericești a conferit un substrat ideologic național activităților sale misionare, publicistice, de cercetare și didactice, cu impact clar în vederea consolidării identității confesionale și renașterii naționale a basarabenilor.

Subcapitolul *Valențe persuasive în discursurile din perioada a II-a* este axat pe analiza celui mai reprezentativ mesaj pentru ambele dimensiuni ale discursului său identitar, redat prin „Cuvântarea rostită la slujba *Passii* de Î.P.S. Mitropolit Gurie al Basarabiei (Vineri 10 Martie, 1933, în Biserica Catedrală din Chișinău). Schemele și tabelele însoțitoare au menirea de a reda structura discursului, de a explica resorturile argumentative și strategiile discursive, utilizate de Gurie Grosu pentru sporirea forței persuasive a mesajului.

Titlurile funcționale ale acestor trei părți componente ale capitolului 5 ne dezvăluie gama largă de preocupări pentru mesajul de promovare a procesului de deșteptare națională și de consolidare a Ortodoxiei în Basarabia, din ambele perioade supuse cercetării în lucrarea de față. Cel de-al patrulea compartiment, *Formatele platformelor de consens*, propune aplicarea

celor trei variante-scheme de platforme de consens, întitulate sugestiv „Arborele”, „Piramida”, și, respectiv, „Cercurile”, pe discursurile analizate. În rezultat, se propun eventuale modele de soluționare și depășire a disensiunilor în comunicarea publică. Pe final de capitol vin „Concluziile...” cu deducțiile despre importanța acestor aplicații. Pentru că au produs efecte persuasive serioase cu impact vizând elucidarea anumitor aspecte de maximă relevanță pentru deșteptarea națională și revigorarea spirituală a basarabenilor, performanțele didactice, culturalizatoare și oratorice ale lui Gurie Grosu au fost pilduitoare pentru o întreagă pleiadă de preoți, misionari și studenți-teologi din perioada supusă analizei și ar putea să mai „slujească” și generațiilor actuale sau viitoare de preoți și mărturisitori în Domnul.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Concluziile prezentului demers științific s-au constituit din ideile generate pe parcursul cercetării și prin sintetizarea concluziilor anterioare, care vin să demonstreze validarea ipotezei de cercetare și acoperirea obiectivelor propuse. Recomandările și sugestiile noastre au reieșit din totalitatea cercetărilor și liniilor de investigare desfășurate pe parcursul a douăzeci de ani. În contextul reorientării țării noastre spre valorile comunității europene multiculturale, identitatea națională necesită un reviriment în abordare, care impune intensificarea demersului recuperatoriu al istoriei noastre. În ultimele două secole discursul identitar al locuitorilor din spațiul pruto-nistean a fost reprimat, iar reperele de legitimare identitară au fost falsificate, deformate, substituite. În consecință, memoria colectivă, care constituie tezaurul imaterial al unei națiuni și coloana sa vertebrală, a rămas deteriorată și mutilată pe segmente esențiale. Actualmente ea este în proces de reabilitare, însă acest proces se arată a fi îndelungat și dificil. Discursul identitar al românilor din Republica Moldova, care constituie majoritatea covârșitoare a populației, mai stă sub semnul incertitudinii și al îndoielii. Pentru o parte din cetățeni discursul identitar mai urmează a fi corect relevat, perceput, înțeles și, cel puțin, acceptat.

Scopul și obiectivele asumate au fost realizate în cadrul dezvoltării problematicii constitutive, de largă rezonanță istorică, înlesnindu-ne formularea treptată a mai multor concluzii, care coroborează între ele.

1. În contextul derivei/ derutei identitare a concetățenilor noștri, pentru a găsi căi de ameliorare a situației, am apelat la modele de discurs retoric din perioade similare – de maximă incertitudine identitară. Prima jumătate a secolului al XX-lea ne-a oferit mai multe analogii contextuale de abordare și exemple de depășire a acestui fenomen și de reanimare a memoriei colective edificatoare pentru identitatea națională. Sinteza literaturii de specialitate,

referitoare la contextul istoric al Basarabiei din prima jumătate a sec. al XX-lea, în general, și al Bisericii Ortodoxe, în mod special, ne-a condus spre modelul de discurs identitar, prezentat de fruntașii vieții naționale din Basarabia în primele decenii ale secolului al XX-lea, justificat pe parcursul cercetării prin cel oferit de opera și activitatea Mitropolitului Gurie al Basarabiei.

2. În rezultatul investigării polivalente a operei Mitropolitului Gurie și abordării, prin optica discursului identitar, a modului în care aceasta a influențat revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea au fost relevate noi puncte de vedere asupra problematicii care nuanțează discursul identitar. Am evaluat ponderea reperelor valorice ale discursului identitar al ierarhului-cărturar în cadrul mai larg al rolului Bisericii Ortodoxe din Basarabia în procesul de deșteptare națională. Cercetarea a demonstrat că personalitatea Mitropolitului Gurie (Grosu) este una exemplară în acest sens, deoarece întrunește condițiile exponențiale de bază ale revirimentului național din Basarabia în circumstanțele social-politice din perioada cercetată. Totodată, ierarhul corespunde rigorilor înaintate de conceptul discursului identitar cu referire la calitatea de emitent. În baza analizei factologiei, mai mult sau mai puțin cunoscute, în capitolele patru și cinci ale lucrării am reconstituit și argumentat contribuțiile Înaltului Ierarh la soluționarea mai multor probleme importante ale vieții bisericești și sociale în Basarabia. Astfel, prin cercetare am demonstrat că opera și activitatea lui sunt reprezentative și elocvente pentru primele decenii ale secolului al XX-lea, iar mesajul discursului identitar devine relevant și pentru actualul context social-politic.

3. Deoarece în literatura de specialitate discursul identitar nu avea un cadru conceptual clar pentru perioada cercetată, am stabilit arealul în care el s-ar regăsi ca tip și specie. Am dedus că el este parte indispensabilă a genului epidictic, *alias* elocința demonstrativă, consacrată în antichitate. Am cercetat sursele disponibile și contribuțiile principale la temă, pentru a clarifica situația actuală și gradul de cercetare, pentru a circumscrie demersul nostru în logica dezvoltării științifice pe palierele asumate. Astfel, am oferit o privire retrospectivă asupra discursului epidictic, elaborând, în baza surselor evaluate, un concept limpede al discursului epidictic actual. Continuând dezvoltarea ideilor de la aceea că elementele definitorii ale genului se regăsesc, în toate speciile, inclusiv în discursul identitar ca specie de epidictic, și în care se reflectă, în linii generale, toate caracteristicile de gen, am conturat cadrul de concept al discursului identitar. Apoi, prin prisma cercetărilor neoretice, am re-situat conceptul discursului identitar în terenul actual al comunicării publice, am stabilit că acesta constituie elementul de bază în noua paradigmă a științelor comunicării. Pe tot

parcursul cercetării am identificat gradul de concordanță a elementelor sale definitorii cu discursurile identificate pentru analiză.

4. După ce în Capitolul 2 am determinat metodologia și instrumentarul de lucru, în următoarele două capitole am aplicat aceste precepte teoretice asupra activității și operei ierarhului, evaluând pas cu pas:

- a) calitatea de *emitent* a ierarhului;
- b) *axa de valori* promovată de emitent pe două dimensiuni;
- c) *contextul social-politic*, care determină
- d) *situațiile retorice* și
- e) *momentele rostirii* discursului în față sau pentru
- f) un *destinatar/public* pregătit sau cunoscut.

Astfel, în capitolele trei, „Mitropolitul Gurie (Grosu) – viața și activitatea”, și patru, „Axa de valori identitare ale operei lui Gurie Grosu”, am stabilit valorile și principiile morale ale personalității, iar prin metoda sintetică contextul social-politic – caracteristicile comunității ortodoxe din Basarabia, statutul și specificul instituției ecleziastice, configurate de condițiile celor două perioade distincte: cea din primele decenii ale secolului al XX-lea, până la 1917, și cea de după anul 1918, până la trecerea din viață a mitropolitului, în anul 1943.

5. După ce am re-situat conceptul discursului identitar în terenul actual al cercetării istoriei naționale, am analizat opera lui Gurie Grosu prin această nouă optică, am conferit cercetării caracter interdisciplinar, am obținut o viziune generală și nouă asupra fenomenului identitar, am elaborat modele de formate general-aplicative pe domenii diverse ale științelor comunicării, științelor politice, pentru a cuprinde și extinde diferitele teorii și cadre cunoscute ale identității în contextul mondializării. Considerăm general-aplicabile formatele platformelor de consens, analizate în capitolul V, fără de care nu poate demara nici un proces de comunicare edificator și nici un fel de dezbateri sau tratative nu sunt posibile.

6. În procesul de cercetare am demonstrat pas cu pas viabilitatea ipotezei formulate. Așadar, am stabilit că discursul identitar constituie dimensiunea dominantă a operei lui Gurie Grosu, iar traseul său profesional ne oferă dovezi de competențe și performanțe pe direcțiile complementare: cea a Ortodoxiei și cea a revirimentului național al basarabenilor. Itinerarul Mitropolitului Gurie, analizat în diverse ipostaze în toate compartimentele capitolului III și IV, constituie dovada vredniciei creștine și a patriotismului românesc, astfel că și din perspectiva promovării și consolidării reperelor de unitate spirituală, națională și culturală a românilor prin Biserică Ortodoxă, personalitatea ierarhului Gurie este una reprezentativă și relevantă pentru istoria Basarabiei. Figura Mitropolitului Gurie este proeminentă printre cele

ale frunțașilor mișcării de revigorare național-culturală din Basarabia din prima jumătate a secolului al XX-lea.

7. Vicisitudinile vremurilor au pus bariere care păreau de nedepășit în calea memoriei noastre identitare. În contextul restituirilor și recuperărilor valorice, demarate acum mai bine de trei decenii, activitatea Mitropolitului Gurie este privită și analizată din perspectivă multiaspectuală: istorică, religioasă, lingvistică și sociologică în contextul larg – al istoriei poporului român și în cel restrâns – al istoriei Basarabiei. Discursul identitar al operei și multitudinea de activități instructiv-culturalizatoare ale Mitropolitului Gurie constituie o valoare de importantă mărime ce poate oferi noi deschideri pentru cercetarea istoriei noastre.

8. Mitropolitul Gurie a contribuit la fundamentarea construcției identitare românești în Basarabia prin multitudinea de lucrări publicate, prin activitatea de zi cu zi care era foarte cuprinzătoare și depășea cadrul Bisericii. Dovada că a gestionat pe cât a reușit de eficient construcția identitară denotă și schimbările radicale pe care autoritățile sovietice din RSSM le-au impus ulterior în acest context. Ele au fost orientate să influențeze societatea prin procesul educativ-formativ, impunând distorsionări identitare prin mijloace de la cele violente până la cele mai absconse. Actualmente, acestea sunt încă dificil de depășit, deoarece trei-patru generații la rând au fost înstrăinate de rădăcinile lor firești: prin instruire, prin propagandă perpetuă, prin constrângere, reprimare, oprinare, deportare. În consecință, construcția identitară a asimilat falsuri și curențe, pe care doar un discurs identitar corect întocmit și promovat cu chibzuință le poate înlătura. Doar în acest mod coloana infinitului românesc ar avea șansa să fie restaurată și restabilită în întregime în Republica Moldova.

9. Cercetarea operei lui Gurie Grosu prin prisma discursului identitar, analiza lucrărilor sale reprezentative, oferă modele de discutare și explicare a problemelor esențiale pentru viața religioasă, dar și laică a enoriașilor. Privite ca instrumentariu de construire și promovare a identității colective, ele cuprind eventuale posibilități de consolidare a memoriei colective. Gurie Grosu viza reperele de legitimare identitară grav afectate de sistemul autocratic care dominase circa 100 de ani teritoriul dintre Prut și Nistru. Relevarea jaloanelor pe care s-a axat discursul identitar promovat constant de către Gurie Grosu, indiferent de circumstanțele ostile acestui demers, a facilitat elaborarea mostrelor de analiză și crearea platformelor de consens. Ele au fost deduse în baza discursului său perpetuat pentru consolidarea reperelor identitare ale românilor din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea, care ar putea fi utile și în contextul geo-politic dificil în care se află actualmente Republica Moldova.

10. Într-un cadru mai larg, cel al neoretoricii, care ne-a oferit instrumentarul de cercetare, considerăm necesar să oferim un exemplu concret de platformă de consens. Elocvente în acest sens au fost evenimentele academice și culturale, pe care le-am organizat sau la care am participat în calitate de expert, autor de cărți sau conferențiar*. Cel mai relevant a fost Simpozionul național dedicat celebrării a 130 de ani de la nașterea Mitropolitului Gurie Grosu, din 28 martie 2007. Acest eveniment a avut o semnificație aparte într-un moment critic, în care relațiile dintre cele două mitropolii ortodoxe din Republica Moldova erau serios afectate, iar reducerea dialogului statului cu una dintre cele două instituții ecleziastice devenise jenant nu doar în interior, ci și în afara țării, dosarul Mitropoliei Basarabiei fiind pe rol la CEDO. Simpozionul științific de comemorare a înaltului prelat (apropos, pe care îl revendică în continuare ambele mitropolii) a oferit și ocazia unor dezbateri științifice, întâlniri și comunicări colegiale între preoți, profesori de istorie, reprezentând ambele mitropolii. Considerăm acest eveniment, cu rezonanță socială, o dovadă a funcționării platformelor de consens, pe care se pot regăsi, în anumite condiții, chiar și părțile adverse sau antagoniste. Experiențele culturale ulterioare, de evocare a personalității Mitropolitului Gurie Grosu (evenimente legate de prezentările de carte, ale celor trei volume ale trilogiei (Vol. I – 2008; vol. II – 2017; vol. III – 2018), premiera documentarului „Gurie. Mitropolitul” (20.02.2020), comemorările, conferințele, mesele rotunde, lansarea volumului IV, al culegerii de articole de Gurie Grosu și despre el „Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”, în 2022 ș.a.m.d.) au constituit și ele punți de spiritualitate comună.

Schimbarea mentalului colectiv – înlocuirea schemelor de mentalitate impuse de regimul imperial, inclusiv de cel sovietic, rigide și depășite, dar încă funcționale în Basarabia și după Unirea din 1918, și în perioada postbelică – a durat decenii. Evenimentele dramatice pentru locuitorii teritoriului românesc dintre Prut și Nistru au determinat menținerea acestor modele de mentalitate până la finele sec. al XX-lea, reminiscentele nefiind încă înlăturate.

Concluziile formulate, ca urmare a cercetării noastre, permit înaintarea anumitor **recomandări** în vederea valorificării rezultatelor cercetării pe domenii concrete. Ele țin, *primo*, de modul de elaborare de cursuri universitare, în reformularea de curriculă pentru instituțiile pedagogice; *secundo*, de modalitățile de utilizare a valențelor discursului identitar verificat în timp și în condiții cu grad sporit de similitudine cu contextul actual; *tertio*, de aplicare a strategiilor discursive axate pe valori relevante în do menii adiacente istoriei.

1. *Pentru factorii de decizie*: problema derutei identitare a cetățenilor Republicii Moldova, insidioasă pe o lungă perioadă de timp, readusă în atenția noastră de circa patru decenii, contrar intențiilor bune și a eforturilor ferme, nu este încă soluționată. Problema

apartenenței confesionale la Ortodoxie este și ea la răspântie: azi mai mult decât ieri. Actualmente, aceste probleme sunt resimțite mai acut sub presiunea rigorilor procesului de aderare la Uniunea Europeană. Dacă până la declanșarea conflictului în Ucraina, sub unghiul unui potențial nesolicitat încă suficient problema era amânată sau marginalizată, actualmente, oscilarea browniană a concetățenilor noștri între Est, Vest și neutralitate solicită tot mai mare aflux de forțe de investigare și implicare pe varii domenii: istoric, politic, lingvistic, sociologic, etnologic etc. Este imperioasă elaborarea unui proiect de stat, panoramic pentru toate domeniile de dezvoltare ale Republicii Moldova, pentru configurarea unui discurs identitar, având la temelie o platformă de consens bine stabilită (altădată aceasta se numea „idee națională”), de pe care să derive alte platforme de consens pe domenii aparte.

2. *Pentru domeniul didactic:* din perspectivă istorică, problema identității basarabenilor, dominantă mai bine de două secole, a devenit critică mai ales după căderea imperiului sovietic, prin declanșarea războiului de pe Nistru, a conflictului din sudul republicii, prin menținerea, de către forțe externe, a amenințării cu procesul de federalizare al Republicii Moldova ș.a.m.d. Conștientizând că acestea sunt consecințele derutei identitare, permanentizate prin constrângeri de ordin politic, economic și cultural din afara țării, dar susținute și din interior de forțe ostile discursului identitar românesc, trebuie să fortificăm eforturile de a-l cunoaște, de a-l promova și a-l consolida. Încă de pe băncile școlii să se însușească valențele de neclintit ale discursului identitar (nu declarativ ca în montajele muzical-literare de Ziua Națională sau de Ziua Unirii), ci performant, tenace și sistematic, trăit empatic, pe care să-l dezvoltăm în scară graduală în etapele gimnaziale și liceale, prin elaborarea de programe de studii, prin antrenarea în laboratoare și ateliere de restaurare a memoriei colective. De exemplu, reeditarea literaturii didactice a lui Gurie Grosu (actualmente pictorul și graficianul Lică Sainciuc a venit cu inițiativa re-editării primului abecedar cu grafie latină, cel al Arhimandritului Gurie); revalorificarea literaturii catehetice (așa cum deja se face în România: amintim că lucrarea lui Gurie Grosu „Rugăciunile și lămurirea lor”, apărută în anul 1920, a avut două ediții în ultimii ani la editura „Christiana” (numindu-se „Carte de înțelegere a rugăciunilor de toate zilele și a slujbelor bisericesti”).

3. *Pentru domeniul științific:* rezultatele cercetării s-ar regăsi plenar într-un proiect național de elaborare și promovare a discursului identitar prin valorificarea modelelor existente deja, precum cel invocat în această lucrare – exemplul edificator al Mitropolitului Gurie (Grosu). Revalorificarea integrală a operei Mitropolitului Gurie al Basarabiei, anii de viață ai căruia acoperă exact perioada aflată mult timp în conul de umbră al cercetării istorice obiective – prima jumătate a secolului al XX-lea, s-ar putea realiza pe mai multe planuri, nu

doar a celui ecleziastic, de mare actualitate azi. Este iminentă introducerea tematicii axate pe opera sa în programele de studii din instituțiile teologice, facultățile de istorie, instituțiile pedagogice și la diverse cursuri de masterat. Acest proces, de meticuloasă investigație, necesită să fie asigurat de un solid suport documentar și logistic.

4. *Pentru instituțiile ecleziastice:* revenirea postumă a personalității Mitropolitului Gurie în circuitul valoric românesc este firească în contextul actual al democratizării societății și considerăm că acest proces trebuie dezvoltat și susținut prin activități adiacente celor didactice și de cercetare, cu pronunțat caracter aplicativ: înființarea unor centre de oratorie sacră pentru susținerea slujitorilor bisericii și a tinerelor talente, fondarea de asociații filantropice, proiecte comunitare de ameliorare a comunicării, de asanare a mediului ambiant, de popularizare a lucrărilor ierarhului etc.

Finalmente, lucrarea demonstrează că discursul identitar promovat prin opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu) a influențat substanțial revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea. Prin condiția sa de ierarh cărturar, misionar convins, promotor al misiunii culturalizatoare a bisericii, alcătuitoare de manuale, traducător de lucrări ecleziastice, cercetător al istoriei naționale, militant pentru cauza națională, personalitatea sa devine reper esențial pentru memoria colectivă, valoare de patrimoniu național. Imaginea înaltului prelat poate servi drept model de atitudine și demnitate atât pentru slujitorii bisericii, pentru cercetători, pentru pedagogi, cât și pentru noi toți. Puntea de spiritualitate comună, oferită de modelele de discurs identitar al personalității emblematice Mitropolitul Gurie (Grosu) ca edificator al mentalului colectiv, are o conotație dublă – de liant pe verticală, prin restaurarea memoriei sociale, și pe orizontală – rolul de liant între cele două instituții ale Ortodoxiei din Republica Moldova și comunitățile enoriașilor din jurul lor.

BIBLIOGRAFIE

a) Documente inedite

Arhivele Naționale a României: Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, România: Fondurile Ministerului Cultelor și Artelor, Fondul Ministerului Instrucțiunii, Fondul Direcției Generale a poliției, anume dosarele cu referire la starea confesiilor din Basarabia, la „Cazul Gurie Grosu” (6/1919; 6/1933; 1/1934; 43/1934; 46/1934; 43/1935 ș.a.); Fondul Ioan Pelivan/Fondul Ministerului Instrucțiunii, dosar 411/1926; .Fondul Direcției generale a poliției, dosarele: 6/1919; 6/1933; 1/1934; 43/1934; 46/1934; 43/1935); Fondul Ioan Pelivan (1449), dosarele 194, 313; Fondul Ministerului Cultelor și Artelor, dosar 2719/1921-1932; Fond 300, inv. 2, d. 21.

AMMS – Arhiva Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Fondul Unirii, 1918.

ANRM, Fond 208: inventar 203, dosar 19/1919. Fond 1135, dosarele: 12/1920, 33/1925, inventar 2, dosar 10/1928; inventar 1, dosar 147/1936.

Arhivele Mănăstirii Antim, București, Arhiva Ion Pelivan. BCU Iași, Fond 00246, f. 280.

b) Documente editate

100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România: Sfatul Țării. Documente. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Ion Țurcanu. Chișinău: Știința, 2016. Vol. 1. 824 p.

190 de ani de presă în spațiul de limbă română (1829-2019). Editori: Gheorghe-Ilie Fârte, Daniel-Rareș Obadă. Lucrările celui de-al XII-lea Congres de Istorie a Presei Românești, 12-13 aprilie 2019. Iași: Ed. Universității „Al.I. Cuza”, 2020, 420 p. ISBN 978-606-714-595-3.

1918 la români. Documentele Unirii. Vol. VII, Chișinău: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989.

Adevărul despre Mitropolia Basarabiei. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993. 143 p. ISBN 973-9130-42-9.

Basarabia – pământ românesc. Antologie/Proiectul „Români din jurul României”, Institutul de Studii Arhivelor. Ed. red. șt. M. Tașcă. Trad. în limba engleză: I. Popa, R. R. Popa. Coordonator: V. Șoimaru. Vol. 5. Chișinău: S. n., 2021. 918 p. ISBN 978-9975-87

Biblia, ediția Bartolomeu Anania. București: Editura Institutului Biblic, 2002.

Biblia sau Sfânta Scriptură. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988. 1424 p.

Centenar Sfatul Țării (1917-2017). Coordonatori Prof. univ. dr. Gh. Clivetti, Prof. univ. dr. I. Bolovan, Conf. univ. dr. Gh. Cojocaru. Chișinău: Lexon Prim, 2017. 784 p. ISBN 978-9975-139-54-0.

Enciclopedie. Centenarul Războiului de Reîntregire și al Marii Uniri (2014-2020). Coordonator I. Solcanu. București: Editura Enciclopedică Gold, Editura Oamenilor de Știință din România, 2022. 1712 p.

Lucrările Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Chișinăului. 1928, mai 14-15. Chișinău: Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, 1928. 212 p.

Lucrările Adunării Generale a delegaților Uniunii clericilor ortodocși din Basarabia. Sesiunea 3-5 iulie 1934. Chișinău: Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși, 1934. 164 p.

Lucrările Adunării Generale a delegaților Uniunii clericilor ortodocși din Basarabia. Sesiunea 3-5 iulie 1934. Chișinău: Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia. 1934. 180 p.

Lucrările Adunării Eparhiei Chișinău. Sesiunea mai 1938. Chișinău: Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, 1938. 178 p.

O enciclopedie a Marii Uniri. Coord.: I. Bolovan, Gh. Iacob, Gh. Cojocaru. București: Institutul Cultural Român, 2018. 611 p. ISBN 978-973-577-729-6.

O pagină din istoria Basarabiei – Sfatul Țării (1917-1918). Ed. îngr. stud. introd. de I. Negrei și D. Poștarencu. Chișinău: Prut Internațional, 2004. ISBN 9975-69-717-8.

Presa basarabeană de la începuturi pînă în anul 1957. Catalog. Chișinău: Epigraf, 2002. 620 p. ISBN 9975-903-57-6.

SCURTU, I. *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*. Culegere de documente. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 732 p. ISBN 973-30-2756-1.

e) Cărți tipărite și publicații monografice

AGRIGOROAI EI, I., PALADE, Gh. *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940)*. Chișinău: Universitas, 1993. 256 p. ISBN 5-362-00867-6.

ARISTOTEL. *Retorica*. Ediție bilingvă. Trad., st. Intr. și index de M-Cr. Andrieș, note și comentarii de Șt.-S Matei. București: Univers Enciclopedic Gold, 2011. 464 p.

BOARI, Al., GHERGHINA, S., MUREA, R. (ed.). *Regăsirea identității naționale*. Iași: Polirom, 2010. 277 p. ISBN 978-973-46-1715-9.

BOLDEA, Iu., SIGMIREAN, C. (Coord.). *Confesiune, cultură, națiune. Perspectivă istorică*. Cluj-Napoca: Argonaut Publishing, 2018. 216 p.

BOLDIȘOR, V. *File din viața unei biserici și a unui mitropolit*. Chișinău: Pontos, 2014. 112 p. ISBN 978-9975-51-583-2.

BOLDUR, Al. V. *Istoria Basarabiei*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1991. 544 p. ISBN 5858860273, 9785858860273.

BUZILĂ, B. *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*. Chișinău-București: Editura Fundației Culturale Române; Știința, 1996. Introducere de Antonie Plămădeală. 370 p. ISBN 10: 973577061X.

CAZACU, M., TRIFON, N. *Republica Moldova. Un stat în căutarea națiunii*. Chișinău: Cartier, 2017. 416 p. ISBN 9789975861625.

CAZACU, P. V. *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*. Chișinău: Știința, 1992. 445 p. ISBN 5376015173.

CAZACU, P. *Zece ani de la Unire. Moldova dintre Prut și Nistru. 1918-1928*. București: Tipografia ziarului Universul, 1928.

CĂRĂUȘ, T. *Capcanele identității*. Chișinău: ARC, 2011. 220 p. ISBN 9975796796, 9789975796798.

CERETEU, I. *Valori cărturărești din biblioteca Mănăstirii Noului Neamț*. Chișinău: Lexon-Prim, 2021. 992 p. ISBN 978-9975-3274-1-1.

CHELCEA, S. *Memorie socială și identitate națională*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1998. 230 p. ISBN 973-98181-5-3.

CIACHIR, N. *Basarabia sub stăpînire țaristă (1812-1917)*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992. 136 p. ISBN 973-30-2299-3.

CIOBANU, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpînirea rusă*. Chișinău, 2020. 280 p. ISBN 978-9975-85-205-0.

CIOBANU, V. *Frica de diferență* (articole, eseuri, cronici literare). București: Editura Fundației Culturale Române, 1999. 301 p. ISBN 9789735772291, 9735772299.

COJOCARU, Gh. E. *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)*. București: Semne, 1997. 270 p. ISBN 978-973-931-82-97, 973-9318-29-0.

COJOCARU, Gh. E. *Sfatul Țării. Itinerar*. Chișinău: Civitas, 1998, 176 p. ISBN 9975-936-20-2.

COLESNIC, Iu. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău: Museum, 1998. 348 p. ISBN 10: 9975906249.

CUȘCO, A., CAȘU, I., JOSANU, Yu. *Imperii, naționalisme și sisteme politice*. Seria: Cursuri la masterat în stuii est-europene. Chișinău: CEP USM, 2009. 263 p. ISBN 978-9975-70-844-9.

DANILOV, M. *Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia. Inventarierea surselor (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)*. Colecția Biblioteca Meșterul Manole. Chișinău: SA Tipografia Reclama, 2016. 300 p. ISBN 978-9975- 58-024- 3.

- DANILOV, M. *Cenzura sinodală și cartea religioasă în Basarabia (1812-1918) (între tradiție și politica țaristă)*. Chișinău: Tyragetia, Tipografia Bons Offices, 2007. 264 p. ISBN 9789975800730.
- DANILOV, M. *Presă și cenzură în Basarabia*. Documentar, secolul al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea (din dosarele secrete ale arhivei guberniale din Chișinău). Chișinău: Pontos, 2012. 212 p. ISBN 978-9975-511-438.
- DAVID, Al. *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, 1934. 68 p.
- ENCIU, N. *1918 pe ruinele imperiului spulberat de istorie*. Chișinău: ARC, 2018. ISBN 978-9975-0001-236.
- FLORESCU, V. *Retorică și neoretică*. București, 1973. 267 p.
- Ghibu, O. *Pe baricadele vieții*. Chișinău: Universitas, 1992. 635 p. ISBN 5-362-01002-6.
- GUIA, S. *Discursul religios. Structuri și tipuri*. Colecția LOGOS 17. Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2014. 478 p. ISBN 978-606-714-069-9.
- GUMENĂI, I. *Comunitățile romano-catolice protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Chișinău: Lexon-Prim, 2016. 352 p. ISBN 978-9975-3102-8-4.
- HABERMAS, J. *Conștiința morală și acțiunea comunicativă*. București: ALL EDUCATIONAL, 2000. 184 p. ISBN 973-684-242-8.
- HALIPPA, P., MORARU, A. *Testament pentru urmași*. Chișinău: Hyperion, 1991. 176 p. ISBN 5-368-01446-5.
- HOBSBAWN, E. *Națiune și naționalism*. Trad. din engl. de D. Stanciu. Chișinău: ARC, 1997, 208 p. ISBN 9975610277.
- IORGA, N. *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia*. Iași, 1918. 112 p.
- IORGA, N. *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*. Ediția II – București: Editura Ministerului de Culte, 1928. Vol. I, 432 p.
- LAVRIC, A. *Identitate etnică și confesiune în istoria gândirii politice. Abordări din anii '30 ai sec. XX*. Chișinău: CEP USM, 2003. 244 p. ISBN 9975-70-236-8.
- MALANEȚCHI, V. *Păstorul de neam. Creionări la profilul moral-spiritual al Mitropolitului Gurie Grosu*. Chișinău: Atelier, 2007. ISBN 978-9975-9574-7-2.
- MIHAI, Gh. *Retorica tradițională și retorici moderne*. București: ALL, 1993. 334 p. ISBN 9735712377, 9789735712372.
- MIHAIL, P. *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia*. Chișinău: Știința, 1993. 408 p. ISBN 5-376-01648-X.
- MIHAILOVICI, P. *Tipărituri românești în Basarabia de la 1812 până la 1918*. București: Editura Academiei Române, 1940. 377 p.
- MORARIU, C. *Arhiereul Gurie Botoșăneanu, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei: Schiță bibliografică*. Reproducere din ziarul „Glasul Bucovinei”. Cernăuți: Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1919. 16 p.
- MORARU, A. *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria. 1812-1993*. Chișinău: AIVA, 1995. 560 p. ISBN 5-86892-024-4.
- MORARU, A., NEGREI, I. *Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc*. Chișinău: Civitas, 1998. 224 p. ISBN 9975-936-15-6.
- MORARU, V. *La Republique de Moldova – les enjeux du passé, du présent et d'avenir*. Chișinău: s.n., 2022. 240 p. ISBN 978-9975-57-321-4.
- MORARU, V., MOȘNEAGA V. (coord.). *Identitatea națională și comunicarea*. Chișinău: CEP USM, 1998. 90 p. ISBN 5-85268-262-4.
- NAGY, R. *Dicționar de analiză a discursului*. Colecția: Dicționar. București: Editura Institutul European, 2015. 460 p. ISBN 9786062401061.
- NEGREI, I., POȘTARENCO, D. (ed.) *O pagină din istoria Basarabiei: Sfatul Țării (1917-1918)*. Chișinău: Prut Internațional, 2004. 288 p. ISBN 9975697178.

- NEGRU, Gh. *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*. Chișinău: Prut Internațional, 2000. ISBN 9975-69-177-3.
- NICOLESCU, Gh., DOBRESCU, Gh., NICOLESCU, A. *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919*. Vol. 2. București: Basilica, 2018. 512 p. ISBN 978-606-29-0242-1.
- NISTOR, I. *Istoria Basarabiei*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1991. 295 p. ISBN 5-362-00779-3.
- OLINS, Wally. *Noul ghid de identitate Wolff Olins*. Traducere de Șt. Liuțe. București: Comunicare.ro, 2004. 95 p. ISBN 971-711-020-X.
- Oratori și elocință românească*. Cluj-Napoca: Dacia, 1985. 312 p.
- PĂCURARIU, M. *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a Neamului Românesc*. Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993. 151 p. ISBN 973-96208-3-3.
- PĂCURARIU, M. *Dicționarul teologilor români*. Sibiu: Editura Andreiana, 2014. 282 p. ISBN 9739739148.
- PĂCURARIU, M. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. Chișinău: Știința, 1993. 496 p. ISBN 5-376-01628-5.
- PERELMAN, Ch., OLBRECHTS-TYTECA, L. *Tratat de argumentare. Noua retorică*. Iași: Editura Universității „A.I. Cuza”, 2012. 692 p. ISBN 978-973-703-742-8.
- PETRENCU, A. *Basarabia în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial (1939-1945)*. Chișinău: Prut Internațional, 2006. 224 p. ISBN 978-9975-69-049-2.
- POPOVSCHI, N. *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși. Din negura trecutului - crâmpie de amintiri*. Chișinău: Museum, 2000. 502 p. ISBN 9975-905-46-3.
- POȘTARENCO, D. *O istorie a Basarabiei în date și documente. 1812-1940*. Chișinău: Cartier istoric, 1998. 219 p. ISBN 9789975949187, 9975949185.
- ROVENȚA-FRUMUȘANI, D. *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*. București: Tritonic, 2004; 2005. ISBN 973849799X.
- SĂLĂVĂSTRU, C. *Mic tratat de oratorie*. Ediția a II. Colecția CICERO. Iași: Editura Universității „A.I. Cuza”, 2010. 497 p. ISBN 978-973-703-493-9.
- SĂVULESCU, S. *Retorica și teoria argumentării*. București: Comunicare.ro, 2001. 180 p. ISBN 973-711-022-6.
- SIMION, E. *Sfidarea retoricii. Jurnal german*. București: Cartea Românească, 1985.
- SUVEICĂ, S. *Basarabia în primul deceniu interbelic*. Chișinău: Pontos, 2010. 360 p. ISBN 978-9975-51-070-7.
- ȘIȘCANU, I. *Istoria Basarabiei*. București: Semne, 1998. 350 p.
- ȘOITU, L., TRIF, Episcopul IGNATIE (coord.) *Paradigma creștină a identității*. Iași: Editura Universității „A.I. Cuza”, 2022. 298 p. ISBN 978-606-714-697-4.
- ȘPAC, I. *Pagini de istorie a presei periodice basarabene*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. 236 p. ISBN 978-9975-78-836-6.
- TĂGȘOREAN, C., RAD, I. (coord.). *Tradiții ale presei religioase din România*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017. 784 p. ISBN 978-606-37-0195-5.
- TOMESCU, C. N. *Jurnal din viața mea*. Ediție îngrijită de Silvia Corlăteanu-Granciuc și George Enache. Chișinău: Editura Cartdidact, 2018. 1100 p. ISBN 9975139833.
- ȚEPORDEI, V. *Iubim Basarabia. Articole jurnalistice. Editoriale. Predici. Evocări*. Vol.1 Chișinău: Știința, 2022. 358 p. ISBN 978-9975-85-331-6.
- ȚICLEA, Al. *Retorica*. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2012. 440 p. ISBN 978-973-127-24-29.
- ȚURCANU, I. *Unirea Basarabiei cu România. 1918*. Chișinău, 1998. 259 p. ISBN 9975-923-71-2.
- VORNICESCU, N. *Desăvârșirea unității noastre naționale – fundament al unității bisericii străbune*. Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei, 1988. 666 p.

ZAMFIRESCU, Duiliu. *În Basarabia*. Ediție îngrijită, prefață, comentarii și note de I. Adam. București: Biblioteca Bucureștilor, 2012. 200 p. ISBN 978-606-8337-29-6.

d) Articole în publicații seriale

ANGHEL, L. Strategii lingvistice de creare a «dublului semantic». Cazul Mitropolitului Gurie al Basarabiei (1928-1941). În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 196-278.

BĂRLEA, R.-M. Vasile Florescu – de la retorică la teoria comunicării. În: *Limba română*, nr. 1-3, anul XVI, Chișinău, 2006, pp. 78-81.

BOLDIȘOR, V. Activitatea Mitropolitului Gurie Grosu după Unire. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 162-188.

BOLDIȘOR, V. Suspendarea din scaunul arhipăstoresc a Mitropolitului Gurie – act justițiar sau diversiune? În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău, 2007, pp. 189-195.

BUZILĂ, B. Ortodoxismul basarabean. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 27-34.

BUZILĂ, B. Patriarhie pentru țara întregită, Mitropolie pentru provincia revenită la sânul Țării. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 18-26.

CHIABURU, E. Câteva considerații pe marginea trilogiei „Mitropolitul Gurie Grosu”. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-2 (121-122), ianuarie-iunie 2020, pp. 80-98.

COJOCARU, Gh. Itinerarul Basarabiei spre realizarea unității românești (1917-1918). În: *Marea Unire din 1918 în context european*. Coord. I. Scurtu, Editura Enciclopedică. Editura Academiei Române, București, 2003, pp. 109-140. ISBN 973-45-0456-8; ISBN 973-27-1050-0.

COJOCARU, V. Aportul revistei „Luminătorul” în procesul Unirii. În: *Luminătorul*, 2018, nr. 2 (155), pp. 39-46.

COJOCARU, V. O scurtă analiză a actelor oficiale ale Mitropolitului Gurie Grosu publicate în revista „Luminătorul”. În: *Luminătorul*, Chișinău, 2021, nr. 4, pp. 19-37.

COSMESCUS, Al. Abordări actuale în analiza discursului. În: *Buletin lingvistic*, 2010, nr. 11, pp. 55-58.

CUȘCO, A. „Scenariile alternative” ale identității basarabene la începutul secolului al XX-lea: mobilizare etnică, românitare incertă și construcție națională într-o provincie de frontieră. În: *PLURAL*, 2018, nr. 6, pp. 43-56.

DANILOV, M. Gurie Grosu în documente inedite: 1902–1909 /1917–1919. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 78-94.

DANILOV, M. Pagini din istoria revistei „Luminătorul”. În: *Luminătorul*, 2002, nr. 1, pp. 35-43.

DANILOV, M. Repere din istoriografia mănăstirii Noul Neamț. În: *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 18-30.

DANILOV, M. Școala basarabeană: Bucoavna Veche se îmbracă în haina veacului deșteptării. În: *Datina*. Revistă editată de Centrul Cultural „T. T. Burada”, Constanța, nr. 47, martie 2018, pp. 14-16.

DRAGNEV, E. Biserica Ortodoxă din Republica Moldova în secolul XX. În: *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*. Christine Chaillot (ed.). București: Humanitas, 2011, pp. 199-224. ISBN 978 973 503109 1, edițiile în limba franceză: Paris, Cerf, 2009, p. 169-190 (ISBN 978-2-204-08978-4, ISSN 1281-511X); engleză: Oxford/Bern, Peter Lang, 2011, pp. 177-202, ISBN 978 3 0343 0709 3; rusă: Киев, Дух и Литера, 2010, pp. 179-201. ISBN 978 966 378 168 6.

- ENACHE, G. Amestecul puterii politice în organizarea și activitatea Bisericii Ortodoxe Române. Considerații istorice. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 279-289.
- ENCIU, N. Biserica și religia creștină în Basarabia anilor 1918-1940. În: *Revista Literară*, 2020, nr. 8, p. 14.
- GALACTION, G. Ortodoxism basarabean. În: *Literatura și Arta*, 1997, nr. 52, decembrie.
- GUMENĂI, I. Aspecte privind politica confesională a Imperiului Rus la hotarele sale vestice (Cazul Basarabia). În: *Buletinul Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*. Volumul 7 (20), 2007, pp. 115-121.
- GUZUN, M. Etnicitate, naționalism, identitate națională: similitudini și diferențe. În: *Anale științifice ale USM: Seria „Științe socioumanistice”*, Vol. II, 2006, pp. 9-12.
- GUZUN, M. Limba (română) la confluența: identitate națională/ identitate europeană. În: *La Francopolyphonie: langues et identites*. Colloque international, Chișinău: ULIM, 2007, pp. 246-251.
- IORGA, N. Un protest împotriva intervenției cenzurii în comunicările adresate Miniștrilor. (Intervenția dlui profesor N. Iorga în Senat). În: *Neamul românesc*, 1936, nr. 50, 9 noiembrie.
- MATEEVICI, A. Cum s-au încreștinat moldovenii. În: *Luminătorul*, 1912, nr. 5-8; nr. 6-9.
- METLEAEVA, M. Patrimoniul pedagogic al Mitropolitului Gurie Grosu. În: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 86-93.
- MIHAIL, P. Rolul național al Bisericii Ortodoxe din Basarabia. În: *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*. Chișinău: Știința, 1993. 408 p. ISBN 5-376-01648-X.
- MOCANU, Gh. Întregiri la portretul Mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei (1877-1943). În: *Tradiții și valori culturale la Est de Carpați*. Chișinău: CEP-USM, 2007, pp. 146-154.
- NEGRU, E. Politica identitară a URSS (1917-1964). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2017, nr. 3(111). ISSN 1857-2022.
- NEGRU, E. Proiectul identitar „moldovenesc” din RASSM și deznodământul său tragic. În: *Centenar Sfatul Țării: 1917–2017*. Materialele Conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017, AȘM. Coordonatori: Prof. univ. Gh. Clivetti, Prof. univ. Ioan Bolovan, Conf univ. Gh. Cojocar. Chișinău: Lexon Prim. 2017, 800 p., pp. 636-647. ISBN 978-9975-54-0.
- NEGRU, Gh. Unele aspecte ale politicii țariste de izolare a Basarabiei. În: *Destin Românesc. Revistă de istorie și cultură*. 1994, nr. 1, pp. 76-86.
- NEGRU, N. Cazul Mitropolitului Gurie – noi puncte de vedere. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 135-144.
- PALADE, Gh. Contribuția Mitropolitului Gurie Grosu la înființarea și activitatea Facultății de Teologie din Chișinău. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău, 2007, pp. 106-117.
- PERELMAN, Chaïm. Rhétorique et politique. În: *Language et Politique*. Bruxelles, 1982.
- PETRENCU, A. Mitropolitul Gurie Grosu în fața istoriei. În: *Mitropolitul Gurie Grosu. Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018, pp. 25-31.
- SEREBRIAN, O. Basarabia: identitate, politică și geopolitică. În: *Regăsirea identității naționale*. Vasile Boari, Sergiu Gherghina, Radu Murea (editori). Iași: Polirom, 2010, 280 p. pp. 214-215.
- ȘPAC, I. Revista „Luminătorul” (1908-1943): Aspecte bibliografice. În: *Luminătorul*, 2002, nr. 1, pp. 47-49.
- TROIANOVSCI, L. Discursul memoriei în contextul sociocultural contemporan. În: *Revista de Filosofie*, 2019, nr. 1, pp. 151-163.
- ȚÎRDEA, T. Unitatea memoriei sociale și identității – imperative cheie în strategia de asigurare a securității umane. În: *Analele științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu”*. „Probleme actuale de sănătate și management”. Ediția a IX-a .Volumul 2. Chișinău, 2008.

- ȚURCANU, I. Un părinte spiritual al Basarabiei. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*, Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 53-69.
- VARTA, T. Tematica religioasă în paginile publicațiilor periodice de limbă română din Basarabia (în jumătatea a II-a a sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea). În: *Mass-media între document și interpretare*. Chișinău: CEP USM, 2012, pp. 209-216.
- VORNICESCU, N. Iubirea de limbă și credință străbună. În: *Magazin istoric*. București, 1999, nr. 3, pp. 10-14.
- VORNICESCU, N. Mitropolitul Gurie al Basarabiei – osteneli cărturărești. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*, Chișinău: Epigraf, 2007, pp. 35-53.
- VORNICESCU, N. Mitropolitul Olteniei. Gurie Grosu. Primul Arhiepiscop și Mitropolit al Basarabiei românești (1920-1941). În: *Luminătorul*, 2001, nr. 3, pp. 25-32.

e) Bibliografie în limbi străine

- ARISTOTE, *Rhétorique*. Trad. par M. Dufour. Paris: Les Belles-Lettres, 1932.
- BARILLI, R. *Retorica. Storia et teoria. L'arte della persuasione da Aristotele ai giorni nostri*. Mursia editore (collana Saggi di estetica e di poetica), 1984. 189 p. ISBN 88-425-9088-6; ISBN 978-88-425-9088-0.
- BARTHES, R. *La antiqua retorica*. Recherches Rhétoriques, Communications, nr. 16, Ed. du Seuil, 1970.
- BURKE, K. *Rhetorical Theory*. Communication Theory Modern Literature. 356 p.
- DANBLON, Em. *Rhétorique et rationalité. Essai sur l'émergence de la critique et de la persuasion*. Bruxelles: Éd. de l'Université de Bruxelles, 2002.
- DECLERCQ, G. *L'Art d'argumenter. Structures rhétoriques et littéraires*. Éditions universitaires, 1993.
- DOMINICY, M, FRÉDÉRIC, M (ed.). *La mise en scène des valeurs: la rhétorique de l'éloge et du blâme*. Lausanne-Paris: Delachaux et Niestlé, 2001.
- DUCROT, O. *Les échelles argumentatives*. Paris: Minuit, 1980.
- DUPRÉEL, E. *Esquisse d'une philosophie des valeurs*. Paris: Librairie Félix Alcan, 1939.
- ECO, U. *Trattato di semiotica generale*. 1975. (*Tratat de semiotică generală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982).
- FLORESCU, V. *La Rhétorique et la néorhétorique. Genèse, évolution, perspectives*. Les Belles Lettres, 1982.
- HALBWACHS, M. *La memoire collective*. Paris: PUF, 1968. 201 p.
- HEBERT, N. *L'entreprise et son image*. Paris: Bordas, 1987. 199 p. ISBN 2-04-016950-4.
- MORARU, V. *La Republique de Moldova – les enjeux du passé, du présent et d'avenir*. Institutul de cercetări juridice, politice și sociologice. Chișinău, 2022, 240 p. ISBN 978-9975-57-321-4.
- PERELMAN, Ch. Olbrechts-Tyteca, L. *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*. Éditions de l'Université de Bruxelles, 1988.
- PERELMAN, Ch. *L'Empire rhétorique. Rhétorique et argumentation*. Paris: Librairie philosophique. J. Vrin, 1997.
- PERELMAN, Ch. Rhétorique et politique. În: *Language et politique*. Bruxelles, 1982.
- PERNOT, Laurent. *La Rhétorique de l'éloge dans le monde gréco-romain*. Tome I. „Histoire et technique”. Paris, 1981.
- PERNOT, L. *Les valeurs*. (Tome II). Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 1993.
- REBOUL, O. *Rhétorique*. Paris: PUF, Que sais-je?, 1984. 126 p. ISBN 2130453805.
- TOULMIN, St. E. *The Uses of Argument*. Cambridge University Press, 1958. 264 p.
- VIGNAUX, G. *Le Discours, acteur du monde*. Paris/Gap: Ophrys, 1988.
- БАТЮШКОВ, П. *Бессарабия: Историческое описание*. Ст. Петербург: «Общественная польза», 1892. (BATIUȘCOV, P. N. (ed.). *Bessarabiia: Istoricheskoe opisanie*). St. Petersburg: Obshchestvennaia Poliza, 1892.

ДРАГНЕВ, ЕМИЛ. Румынская Православная Церковь. În: *Православная Энциклопедия*. Том 60. Москва: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2020, pp. 475-492 (ISBN 978-5-89572-067-7).

КРУШЕВАН, П. *Бессарабия: Географический Исторический, экономический литературный и справочный сборник*. Москва: издательство «Бессарабей», 1903.

f) Publicații periodice

Perioada 1907-1944: „Moldovanul” (1907-1908); „Luminătorul” (1908-1944); „Cuvânt Moldovenesc” (1914-1921), (1926-1931), (1941-1943); „Ardealul” (1917-1918); „Sfătul Țării” (1918-1921); „România Nouă” (1918-1919), (1926-1928); „Curentul” (1918-1944); „Unirea” (1918-1944); „Biserica și Școala” (1918-1948); „Biserica Ortodoxă Română” (1919-2023); „Buletinul Arhiepiscopiei Hotinului” (1923-1940); „Buletinul Arhiepiscopiei Cetății-Albe – Ismail” (1923-1940); „Molva” (1926-1927), (1935-1936); „Arhivele Basarabiei” (1929-1938); „Misionarul” (1929-1944); „Raza” (1931-1937), (1940-1944); „Viața Basarabiei” (1932-1940); „Gazeta Basarabiei” (1935-1940); „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului” (1942-1944).

Perioada 1990-2023: „Destin Românesc”, serie nouă (2005-2013); „Revista de Istorie a Moldovei” (1990-2023); „MOLDOSCOPIE” (1996-2023), Publicație periodică științifico-practică. 2021, (Anul 25), nr. 3 (94); „Revista de Filosofie, Științe politice și Sociologie” (1990-2023).

g) Publicațiile lui Gurie Grosu

GROSU, Gurie. *Abecedar Moldovenesc pentru anul întâiu de școală*. Chișinău: Tipografia Românească, 1917; Idem. *Abecedar Moldovenesc pentru anul întâiu de școală*. Chișinău: Tipografia Românească, 1918; 1920; 1925...

GROSU, Gurie. *Bucoavna moldovenească*. Chișinău: Tipografia Eparhială, 1909. 80 p.

GROSU, Gurie. *Jurnalul unui mitropolit*. Ediție îngrijită și prefațată de Calinic, Episcop al Argeșului și Muscelului. Curtea de Argeș: Dacpress, 2005.

GURIE, Arhiepiscop. De la comisarul duhovnicesc. În: *Luminătorul*, 1921, nr. 7, iulie, pp. 27-29.

GURIE, Arhiepiscop. Despre examenele monahilor care sunt propuși la hirotonie. În: *Luminătorul*, 1921, nr. 7, iulie, pp. 27-29.

GURIE, Arhiepiscop. Prea iubiți fii în Domnul. În: *Luminătorul*, 1924, nr. 25, pp. 1-4 (part. of.).

GURIE, Arhimandritul. Starea inimii omului care întru pocăință petrece viața. În: *Luminătorul*, 1915, nr. 6.

GURIE, Arhimandritul. Sfârșitul dreptului. În: *Luminătorul*, 1915, nr. 10 (cu prelungiri în nr. a. 1916).

GURIE, Ieromonahul. Câteva extrase din arhive despre școlile bisericesti din Basarabia, înaintea anexării ei de către Rusia. În: *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 139-141.

GURIE, Ieromonahul. Momente esențiale din istoria tipăririi cărților moldovenești în Basarabia. Începuturile tipăririi cărților în Basarabia și înființarea Tipografiei Eparhiale Basarabene. În: *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 124-138.

GURIE, Ieromonahul. Documente în limba moldovenească (Semnat: „Documente arătate de starșinaua Obștei bisericesti de istorie și arheologie, Ieromonahul Gurie”). În: *Luminătorul*, 1908, nr. 11.

GURIE, Misionarul Eparhial Ierom. Ce ne trebuie nouă. În: *Luminătorul*, 1908, nr. 10, pp. 5-9.

GURIE, Mitropolitul. Adresarea-binecuvântare de Sfintele sărbători și de Anul Nou 1931. În: *Misionarul*, 1931, nr. 1, p. 4.

GURIE, Mitropolitul. Amintiri în legătură cu apariția revistei „Luminătorul”. În: *Luminătorul*, 1933, nr. 1, pp. 15-18.

GURIE, Mitropolitul. Biserica Ortodoxă și limbile naționale. În: *Cuvânt Moldovenesc*, 1932, nr. 46, p. 3.

GURIE, Mitropolitul Basarabiei. Veniți de luați lumină. În: *Luminătorul*, 1941 (anul LXXIV), nr. 1-2, ianuarie-februarie, pp. 16-18.

Mitropolitul Gurie al Basarabiei. *Procesul și apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic*. București: Editura A-B-C, 1937. 325 p.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ALE AUTOAREI LA TEMA TEZEI – 66

1.1. Cărți de specialitate (monoautor) – 3

1. GROSSU, Silvia. *Mitropolitul Gurie – discursul identitar* / Recenzenți: Nicolae Enciu, doct. hab. conf. univ., Ion Valer Xenofontov, doct., conf. univ. Chișinău: CEP USM (Blitz Poligraf), 2023. 324 p. ISBN 978-9975-3651-1-6. 19,0 c.a.
2. GROSSU, Silvia. *Retorica: Note de curs*. / Redactor științific: Constantin Șchiopu, doctor conferențiar. Chișinău: USM, 210 p. ISBN 978-9975-9604-9-6. 10,0 c.a.; Ediția a II-a. Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic USM, 2009. 212 p. ISBN 978-9975-70-885-2. 10,0 c.a.
3. GROSSU, Silvia. *Presa din Basarabia în contextul socio-cultural al anilor 1906-1944*. / Recenzent științific: conf. univ. doctor Gheorghe Palade. Chișinău: Tehnica-Info, 2003. 222 p. ISBN 9789975632119. 10,0 c.a.

1.2. Cărți de specialitate colective (cu specificarea contribuției personale)

1.2.1. Coordonator / editor volume – 7

4. GROSSU, Silvia (coord.). *Mass-media: între document și interpretare*. Studii și cercetări de istoria presei. Comunicările științifice ale participanților la Congresul Internațional de Istorie a Presei. Ediția a V-a / Coord. Silvia Grossu. Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic, USM, 2012, 464 p. ISBN 978-9975-71-238-5.
5. *Mass-media: între document și interpretare: Tezele comunicărilor științifice ale participanților la Congresul Internațional de Istorie a Presei*. Ediția a V-a / Coord. Silvia Grossu, Maria Danilov. Chișinău: CEP USM, 2012. 248 p. ISBN 978-9975-71-237-8.
6. GROSSU, Silvia (coord.). *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură: Culegere de articole și studii despre Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei (1877-1943)* / Îngrijită și coordonată de Silvia Grossu. Chișinău: Epigraf, 294 p. ISBN 978-9975-903-31-8.
7. GROSSU, Silvia (coord.). *Mitropolitul Gurie – opera zidită în destinul Basarabiei: Studii și articole ale Mitropolitului Gurie (Grosu) al Basarabiei (1877-1943)* / Îngrijită și coordonată de Silvia Grossu. Chișinău: Epigraf, 320 p. ISBN 978-9975-125-96-3. (Autoare la *Din partea coordonatorului, Note, Tabel cronologic, 2 articole*).
8. GROSSU, Silvia (coord.). *Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea: Denunțarea complotului apocaliptic* / Ed. îngrijită și coord. de Silvia Grossu. Chișinău: Epigraf, 400 p. ISBN 978-9975-60-311-9 (Autoare la *Prefață, un articol, Tabel cronologic*).
9. GROSSU, Silvia (coord.). *Prima Promoție. Facultatea de Jurnalistică: 1975-1980* / Coordonator Silvia Grossu; colegiul de redacție: Lucia Bacalu, Varvara Buzilă, Gheorghe Budeanu [et al.]; fotografii: Mihai Rodideal, Varvara Buzilă [et al.]. Chișinău: [s. n.], 2020. 164 p. ISBN 978-9975-3196-5-2.
10. GROSSU, Silvia. *Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”*: Culegere de materiale semnate de Mitropolitul Gurie Grosu și cele cu referire la activitatea sa, publicate în revista „Luminătorul” / Ediție îngrijită și coord. de Silvia Grossu și Viorel Cojocaru. Chișinău: CEP USM, Lexon Prim, 2022, 324 p. ISBN:978-606-502-039-9.

1.2.2. Co-autor – 3

11. GROSSU, Silvia. Considerații privind publicitatea din presa basarabească de limbă germană. In: *Studii și cercetări de istorie a publicității*. Volum coordonat de Marian Petcu. București: Tritonic, 2015. 330 p., pp. 165-179. ISBN: 978-606-749-037-4. 1 c.a.

12. GROSSU, Silvia. Courrier de Moldavie. In: *Horizons francophones des Balkans au Caucase. Francophonies et cultures nationales. Documents et activités (A2-B2)*. OIF. Paris: CLE INTERNATIONAL, 2010, 160 p.

13. GROSSU, Silvia. *Istoria presei din România în date. Enciclopedie cronologică de publicații periodice*. Coordonator conf. dr. Marian Petcu. Iași: Polirom, 2012, 1100 p. ISBN 978-973-46-3067-7. 1,0 c.a.

2. Articole în reviste științifice – 14

2.2. în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

14. GROSSU, Silvia. Limba română în presa basarabească de la începutul secolului al XX-lea – reper identitar de primă mărime. In: *Anuarul Muzeului Național al Literaturii Române*. 2016, anul IX, pp. 82-100. 0,7 c.a. ISSN-L 2066-7469. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=532975> Indexată: CEEOL

15. GROSSU, Silvia. Luminatorul: The Identity, confessional and national Message. In: *Études interdisciplinaires en Sciences humaines (EISH)*. 2020, nr. 7, pp. 240-255. ISSN-L 1987-8753. Disponibil: <https://ojs.iliauni.edu.ge/index.php/eish/article/view/487> Indexată: ROAD. 1,0 c.a.

16. GROSSU, Silvia. Presa minorităților naționale din Basarabia în perioada interbelică: Lucrările Congresului III al Asociației Române de Istorie a Presei, Pitești, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, 23-24 aprilie 2010. In: *Revista de istorie a presei*. 2010, nr. 2 (8), 2010, pp. 63-73. ISSN1843-0309

17. GROSSU, Silvia. Publicațiile periodice din Basarabia în anii 1940-1945. O trecere în revistă. In: *Revista română de istorie a presei*. 2019, anul X-XIII (17-20) 2016-2019, pp. 159-164. ISSN 1843-0309. Indexată: ROAD.

18. GROSSU, Silvia. Reconsiderări privind criza presei din Basarabia în primul deceniu de după Unire. In: *Destin Românesc: revistă de istorie și cultură*. 2004, nr. 1-2, pp. 117-124. ISSN 1221-6984. Indexată: ROAD. 1,0 c.a.

19. GROSSU, Silvia. Revista „Misionarul”: demersul identitar al ortodoxiei (1929-1944). In: *Destin Românesc: revistă de istorie și cultură*. 2021, nr. 1-2, pp. 60-75. ISSN 1221-6984. Indexată: ROAD. 1,3 c.a.

20. GROSSU, Silvia. Valențe identitare în activitatea misionară și culturală a Mitropolitul Gurie al Basarabiei. In: *Revista de Științe Politice și Relații Internaționale*. 2018, nr. 1(15), pp. 87-102. eISSN 2285-7540. Disponibil: https://79dd720e-4b65-4316-bb39-526d8ea1c51d.filesusr.com/ugd/d1cf60_f661f42dde924d609ef9cb16186ca692.pdf Indexată: ERIH PLUS, DOAJ. 0,7 c.a.

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei) – 7

Categoria B

21. GROSSU, Silvia. La langue maternelle – le repère essentiel de légitimité identitaire des Roumains bessarabiens. In: *Revista de Istorie a Moldovei*. 2020, nr. 3-4 (123-124), pp. 113-121. ISSN 1857-2022. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/116094 Indexată: DOAJ, IBN 0,7 c. a.

2.4. în reviste până la procesul de acreditare

22. GROSSU, Silvia. „Basarabia” – prima publicație de limbă română la est de Prut. In: *BiblioPolis: revistă de biblioteconomie și științe ale informării*. 2006, vol. 19, nr. 3, pp. 72-75. ISSN 1811-900X. 0,4 c.a.

23. GROSSU, Silvia. Concretizări referitor la periodizarea evoluției culturale a Basarabiei în anii 1812-1918. In: *Analele științifice ale USM. Științe socio-umane*. Chișinău: CEP USM, 2004, vol. II, pp. 63-67.
24. GROSSU, Silvia. Dimensiunea iluminist-culturalizatoare a presei clericale din perioada interbelică. In: *Buletin științific. Revistă de etnografie, Științe Naturale și Muzeologie (Serie nouă)*. 2005, nr. 3(16), pp. 201-218. ISSN 1857-0054. 1,0 c.a.
25. GROSSU, Silvia. Misionar al sacralului și al culturii. In: *Limba română: revistă de știință și cultură*. 2003, nr. 4-5, pp. 35-39. ISSN 0235-9111.
26. GROSSU, Silvia. O revistă a luminării noastre spirituale și naționale (100 de ani de la lansarea publicației „Luminătorul”). In: *BiblioPolis: revistă de biblioteconomie și științe ale informării*. 2008, vol. 25, nr. 1, pp. 56-60. ISSN 1811-900X. 0,4 c.a.
27. GROSSU, Silvia. Slujitor la două altare – al sacralului și al culturii. In: *BiblioPolis: revistă de biblioteconomie și științe ale informării*. 2007, vol. 21, nr. 3, pp. 64-70. ISSN 1811-900X. 0,4 c.a.
28. GROSSU, Silvia. Unele considerații asupra presei postbelice din RSSM. In: *Analele științifice ale USM. Științe socio-umane*. Chișinău: CEP USM, 2003, vol. II, pp. 317-320. ISBN 9975-70-295-3.

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice – 35

3.1. articole în culegeri internaționale – 20

29. GROSSU, Silvia. Discurs identitar vs discurs epidictic – delimitări conceptuale. In: *Presa românească din diasporă, exil și comunitățile istorice românești: Lucrările Congresul Internațional de Istorie a Presei, ediția a XV-a / Facultatea de Filosofie, Universitatea din Novi Sad, Coord. Virginia Popovici. Novi Sad (Serbia). 2023, pp. 51-64. ISBN 978-86-6065-809-0. 0,9 c.a.*
30. GROSSU, Silvia. Misionarul – revista misiei ortodoxe române. In: *Catedra și publicațiile sale. Lucrările Congresului Internațional de Istorie a Presei, ediția a XVI-a, Timișoara, 2023 / Volum îngrijit de Ioan David și Viviana Milivoievi. Timișoara: David Press Print, 2023, pp. 369-382. ISBN 978-606-999-202-9. 1,1 c.a.*
31. GROSSU, Silvia. Current valences of the epideictic identity discourse. In: *Globalization, Intercultural Dialog and National Identity: The international scientific conference, 9th edition, Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș, Alpha Institut Multicultural Studies, „Gh. Șincai” / Editor: Iulia Boldea. Târgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, 2022, pp. 26-33. ISBN 978-606-8624-18-1.*
32. GROSSU, Silvia. Valențe identitare promovate prin presa pedagogică din Basarabia (1917-1940). In: *Mediamorfoze VII. Presa de nișă din România / Coord. Cătălin Negoită. București: Tritonic, 2022, pp. 157-181. ISBN 978-606-749-659-8. 1,3 c.a.*
33. GROSSU, Silvia. „Abecedarul moldovenesc” al Mitropolitului Gurie: valențe identitare. In: *Colocviul internațional de Științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu”, ediția a 16-a: Eugeniu Coșeriu centenar. limbă, creativitate, cultură – structuri de rezistență ale ființei umane, 24-25 septembrie 2021, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 248-252. ISBN 978-9975-158-66-4. 0,8 c.a.*
34. GROSSU, Silvia. Activitatea misionară și culturală a Mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei. Repere de protejare a valorilor naționale. In: *Tradiție și continuitate în valorificarea patrimoniului cultural imaterial / Coord. Gabriela Nidelcu-Păsărin, Elena Iagăr. București: Pro Universitaria, 2021, pp. 39-55. ISBN 978-606-26-1366-2. 1,15 c.a.*

35. GROSSU, Silvia. Polemica din presa interbelică: postul de radio „Basarabia”. In: *Audiovizualul, o istorie recentă (1928-2020): Lucrările celui de-al XIII-lea Congres de Istorie a Presei Românești* / Coord. Delia Duminică. București: Tritonic, 2021, pp. 345-356. ISBN 978-606-749-569-0. 0,5 c.a.
36. GROSSU, Silvia. Presa minorităților etnice din Basarabia – repere de legitimare identitară (1918-1940). In: „190 de ani de presă în spațiul de limbă română (1829-2019)”. *Lucrările celui de-al XII-lea Congres de Istorie a Presei Românești (Iași, 12-13 aprilie 2019)* / Ed.: Gheorghe-Ilie Fârte, Daniel-Rareș Obadă. Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2020, pp. 309-321. ISBN 978-606-714-595-3. 1,0 c.a.
37. GROSSU, Silvia. Campania de denigrare din presă în „cazul Gurie Grosu”. In: *Mediamorfoze V. Reflectare, de-formare și fake news în spațiul mediatic și cultural: [Materialele Conferinței Internaționale „Cultura și Presa în Spațiul European”, Universitatea „Dunărea de Jos”, Ediția a XI-a. Galați 25-26 mai, 2019]* / Coord. Cătălin Negoită. București: Tritonic, 2020, pp. 203-212. ISBN 978-606-749-501-0. 0,6 c.a.
38. GROSSU, Silvia. Consecințele Unirii asupra evoluției presei de limbă română din Basarabia. In: *Metamorfoze IV. Și presa a creat România*. București: Tritonic, 2019, pp. 162-181. ISBN 978-606-749-404-4. 0,8 c.a.
39. GROSSU, Silvia. Valențe identitare în publicațiile de limbă română din Basarabia (1906-1918). In: *Presa Marii Uniri* / Coordonator: Marius Ioan Grec. Arad: Vasile Goldis University Press, 2018, pp. 52-65. ISBN 978-973-664-878-6. 0,9 c.a.
40. GROSSU, Silvia. Valențe identitare în activitatea misionară și culturală a Mitropolitului Gurie. In: „Centenar Șfatul Țării 1917–2017”: *Materialele Conferinței științifice internaționale*, Chișinău, 21 noiembrie 2017 / Coordonatori: Prof. univ. Gh. Clivetti, Prof. univ. Ioan Bolovan, Conf univ. Gh. Cojocar. Chișinău: Lexon Prim, 2017, pp. 52-65. ISBN 978-9975-54-0. 1,0 c.a.
41. GROSSU, Silvia. Discurs identitar în revista „Din trecutul nostru”. In: *Tradiții ale presei științifice: Lucrările prezentate la Congresul Internațional de Istorie a Presei, Ediția a IX-a, Timișoara, 2016* / Coord: Ioan David și Viviana Milivoievici. Timișoara: Editura Academiei Române, David-Print, 2017, pp. 112-119. ISBN 978-606-8643-87-8. 0,5 c.a.
42. GROSSU, Silvia. Onisifor Ghibu și publicațiile periodice pentru voluntarii ardeleni. In: *Mediamorfoze III. Jurnaliști și scriitori în tranșeele Marei Război* / Coord. Cătălin Negoită. București: Tritonic, 2017, pp. 201-210. ISBN 978-606-749-255-2. 0,6 c.a.
43. GROSSU, Silvia. Repere identitare în publicațiile de limbă germană din Basarabia în perioada interbelică. In: *Mediamorfoze II. Presa Minoritatilor Etnice Din Romania* / Coord. Cătălin Negoită. București: Tritonic, 2016, pp. 108-117. ISBN 978-9975-71-308-5. 0,8 c.a.
44. GROSSU, Silvia. Impactul social al problemei modificării calendarului creștin, reflectat în presa clericală din Basarabia (1918-1940). In: *Presa română interbelică: între mitologizare și recuperare critică: Studii și cercetări de istoria presei de la cel de-al IV-lea Congres național de istorie a presei*, Universitatea „Ovidius” Constanța, aprilie, 2011. Constanța: Ovidius University Press, 2011, pp. 265-273. ISBN 978-973-614-718-0.
45. GROSSU, Silvia. Valențele presei clericale pentru coeziunea confesională a creștinilor ortodocși din Basarabia. In: *Presa scrie istoria*. Iași: Libertas, 2009, pp. 130-147. 1,0 c.a.
46. GROSSU, Silvia. Dimensiunea iluminist-culturalizatoare a presei cu profil religios. In: *Presa scrie istoria: Culegere de articole și materiale ale Simpozionului național, Muzeul Național de Istorie și USM*. Ploiești, Chișinău: Cartdidact, 2007, pp. 130-147. 0,8 c.a.

3.2. Articole în culegeri naționale – 15

47. GROSSU, Silvia, ANGHEL, Liliana. Valențele didactice ale activității culturale a Mitropolitului Gurie. In: *Mitropolitul Gurie al Basarabiei – operă zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp.142-149. ISBN 978-9975-125-96-3. 0,4 c.a.
48. GROSSU, Silvia, COJOCARU, Viorel. Studiu introductiv. In: *Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”* / Ediție îngrijită și coordonată de Silvia Grossu și Viorel Cojocaru. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 16-60. ISBN 978-9975-63-524-0.
49. GROSSU, Silvia. „Luminătorul” – mesajul identitar confesional și național. In: *Reconstituiri istorice: Civilizație, valori, paradigme, personalități: In honorem Acad. Valeriu Pasat*. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „A. Lupan”, 2018, ISBN 978-9975-3183-9-6.
50. GROSSU, Silvia. Dimensiunile recuperatorii ale mass-media pentru istorie. Studiu introductiv. In: *Mass-media: între document și interpretare: Studii și cercetări de istoria presei*. Chișinău, Centrul Editorial Poligrafic, USM, 2012, pp. 7-8. ISBN 978-9975-71-238-5.
51. GROSSU, Silvia. Din partea coordonatorului, Note, Tabel cronologic. In: *Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018, pp. 6-10. ISBN 978-9975-60-311-9.
52. GROSSU, Silvia. Din partea coordonatorului, Prefață, Tabel cronologic. In: *Mitropolitul Gurie – opera zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 6-17. ISBN 978-9975-125-96-3. 0,6 c.a.
53. GROSSU, Silvia. Elocuțiunea – etapa a treia în elaborarea discursului. Prelegere la cursul „Retorica”. In: *Comunicarea publică: Concepte și interpretări: Studiu colectiv*. Vol. 3. Chișinău: Centru editorial USM, 2005, pp. 118-123. ISBN 9975-70-543-X. 1,0 c.a.
54. GROSSU, Silvia. Gheorghe Palade – îndrumătorul tinerilor cercetători. In: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, 28 aprilie 2017: In memoriam Gheorghe Palade: Program; Rezumatele comunicărilor* / editor: Aurel Zanoci. Chișinău: CEP USM, 2017, pp. 102-105. ISBN 978-9975-71-901-8. 0,3 c.a.
55. GROSSU, Silvia. Din partea coordonatorului, Notă cu privire la reeditarea volumului „Procesul și apărarea mea”. In: *Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018, pp. 6-10. ISBN 978-9975-60-311-9. 0,5 c.a.
56. GROSSU, Silvia. Mitropolitul Gurie al Basarabiei – recurs la repere identitare. In: *Mitropolitul Gurie. Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018, pp. 11-21. ISBN 978-9975-60-311-9. 0,5 c.a.
57. GROSSU, Silvia. Periodizarea evoluției culturale a Basarabiei în anii 1812-1918 în viziunea lui Paul Mihailovici. In: ȘOIMARU, Vasile. *Născut în Cornova: Omagiu lui Paul Mihailovici*. Chișinău: Editura Prometeu, 2006, pp. 41-57. ISBN 978-9975-919-57-9. 0,4 c.a.
58. GROSSU, Silvia. Revista „Luminătorul” la 110 ani de la apariție. In: *Mass-media din Republica Moldova – tradiție locală și orizonturi europene: Culegere de studii și articole*. Chișinău: CEP USM, 2018, pp. 112-115. ISBN 978-9975-71-308-5. 0,9 c.a.
59. GROSSU, Silvia. Revista presei de limbă română din Basarabia anilor 1940-1944. In: *Presa din Basarabia: analize, contexte, valori (1854-2004)* / responsabil de ediție Maria Danilov, Muzeul Național de Istorie și USM. Chișinău: Cartdidact, 2005, pp. 110-114. ISBN 9975940897. 0,5 c.a.
60. GROSSU, Silvia. Sporirea eficienței persuasive a mesajului publicistic: modalități de integrare a argumentelor în discurs. In: *Mass-media din Republica Moldova – tradiție locală și orizonturi europene. Materialele Simpozionului Științific Național desfășurat la 24-25 noiembrie 2010 cu ocazia împlinirii a 30 de ani de la înființarea Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării*. Chișinău: CEP USM, 2012, pp. 112-115. ISBN 978-9975-71-308-5.

61. GROSSU, Silvia. Valențe ale publicității în publicațiile de limba germană din Basarabia interbelică. In: *Valori ale mass-mediei în epoca contemporană*, Ed. 7, 20 septembrie 2016, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul Patrimoniului Cultural, 2016, Volumul VI, pp. 104-118. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/139259

62. GROSSU, Silvia, ANGHEL, Liliana. Valențe didactice ale activității culturale a Mitropolitului Gurie. In: *Mitropolitul Gurie – opera zidită în destinul Basarabiei*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 142-149. ISBN 978-9975-125-96-3. 1,0 c.a.

3.3. Rezumate ale comunicărilor științifice – 7

63. GROSSU, Silvia, URUSU, Natalia. Dimensiunea etică a acțiunii comunicative. In: *Integrare prin Cercetare și Inovare. Conf. șt. cu participare intern.*, 26-28 septembrie, 2013. Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 58-61. ISBN 978-9975-71-415-0. 0,3 c.a.

64. GROSSU, Silvia. „Cazul Gurie”: tehnici discursive de persuadare și de manipulare în presa interbelică. In: *„Integrare prin cercetare și inovare”: Conferinței științifice naționale cu participare internațională: Rezumatele ale comunicărilor: Științe umanistice. Științe sociale. Științe juridice și economice, 10-11 noiembrie 2020*, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2020, pp. 54-55. ISBN 978-9975-152-51-8.

65. GROSSU, Silvia. Le francophilisme culturel moldave promu par le „Courrier de Moldavie”. In: *Symposium International Le Livre. La Roumanie. L’Europe: 550 ans de la première certification documentaire de la ville de Bucarest: Résumés des communications scientifiques*. 2-ème édition, Bibliothèque Métropolitaine de Bucarest, 20- 24 septembre 2009. Bucaresti, 2009, pp. 12-13. 0,1 c.a.

66. GROSSU, Silvia. Regionalismul cultural al presei interbelice din Basarabia – între context istoric și semnificații actuale. In: *Mass-media: între document și interpretare. Tezele Studii și cercetări de istoria presei*. Chișinău, Centrul Editorial Poligrafic, USM, 2012, 464 p., pp. 4-12. ISBN 978-9975-71-238-5. 0,1 c.a.

ADNOTARE

Tema: *Discursul identitar al operei Mitropolitului Gurie*, teză de doctor habilitat în științe istorice, Chișinău, anul editării 2024.

Structura lucrării: adnotări în limbile română, engleză, franceză, introducere, cinci capitole, 15 subcapitole, concluzii generale și recomandări, 18 anexe, 9 figuri și 3 tabele, bibliografie cu circa 600 titluri, 260 de pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: Mitropolitul Gurie (Grosu), Basarabia, reviriment național, limba română, Biserica Ortodoxă Română, discurs identitar, axa de valori, strategii discursive, platforme de consens.

Scopul și obiectivele lucrării: investigarea, prin optica discursului identitar, a modului în care opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu) a influențat revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea. Preocuparea pentru reperele valorice ale discursului identitar al lui Gurie Grosu se înscrie în cadrul mai larg al rolului Bisericii Ortodoxe din Basarabia în procesul de deșteptare națională. Obiectivele lucrării rezidă în clarificarea conceptelor de discurs identitar, investigarea polivalentă a operei și activității Mitropolitului Gurie, a reperelor și contextului receptării operei lui Gurie Grosu ca demers identitar național și confesional, evidențierea condițiilor specifice de promovare a discursului identitar în Basarabia în două etape cronologice distincte: în perioada de până la 1917 și în perioada interbelică, stabilirea impactului discursului identitar asupra procesului de sincronizare a Basarabiei cu România.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor cercetării. În baza operei lui Gurie Grosu, lucrarea oferă o nouă paradigmă a discursului identitar pe dimensiunile complementare ale Ortodoxiei și spiritului național și scheme de evaluare a influenței acestuia asupra evoluției conștiinței naționale în derivă în perioada cercetată, pentru a fi proiectată într-o altă realitate, a statului Republica Moldova. Caracterul novator al preconizatului studiu se regăsește în cercetarea concretă a reperelor de legitimare identitară a românilor din Basarabia în prima jumătate a secolului al XX-lea prin exemplul unei personalități de primă mărime pentru istoria țării noastre.

Rezultatele obținute contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante – actualizarea conceptelor discursului epidictic, în general, și a celui identitar, în particular, care pot fi folosite în elaborarea unor lucrări generale cu privire la strategii discursive de promovare/consolidare a identității, de reconsiderare a impactului Bisericii Ortodoxe Române asupra culturii naționale; pentru proiectarea unor cursuri universitare și seminare speciale în instituțiile de învățământ de profil, dar și în alcătuirea unor dicționare și enciclopedii tematice despre personalitățile definitorii pentru Basarabia ș.a.m.d. Schemele formatelor de consens, elaborare proprie, sunt propuse ca eventuale suporturi pentru soluționarea disensiunilor și dilemelor identitare în alte contexte și au valoare aplicativă certă.

Semnificația teoretică rezidă în elaborarea cadrului conceptual al discursului identitar în baza unei metodologii complexe cu rezultate teoretice importante, care au determinat abordarea unei noi direcții științifice – cea a strategiei discursive în promovarea identității comunitare, instituționale și naționale. Este un argument stimulator și o nouă platformă pentru investigații ulterioare. Concluziile teoretice ale lucrării vor completa esențial, cu date noi, inedite, cunoștințele existente asupra identității naționale a basarabenilor și pot servi drept bază teoretică în cercetarea ulterioară a fenomenului complex al identității în alte perioade istorice sau la alte popoare, care au fost în trecut parte componentă a Imperiului Rus sau au devenit parte componentă a României întregite.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în elaborarea unui cadru analitic discursiv pentru valorificarea maximală a patrimoniului istoric. Rezultatele obținute pot fi utilizate pentru promovarea reperelor de legitimare identitară, pentru o mai bună înțelegere a necesității de a consolida memoria colectivă în scopul dobândirii coeziunii sociale prin colaborarea instituțiilor, îndeosebi în situațiile de disensiuni sau derivate identitare. Opțiunea pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană este tocmai un examen serios pentru demersul nostru identitar.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în elaborarea de studii, sinteze, monografii, suporturi de curs, și în procesul de promovare a operei ierarhului Gurie prin re-editarea lucrărilor sale, prin organizarea conferințelor, simpozioanelor, meselor rotunde, turnarea de documentare ș.a.

ANNOTATION

Author: Grossu Silvia

Theme: *The discourse of identity in the work of Metropolitan Gurie*. PhD thesis in historical sciences, Chisinau, year of publication 2024.

Structure of the work: annotations in Romanian, English, French, introduction, five chapters, 15 sub-chapters, general conclusions and recommendations, 18 appendices, 9 figures and 32 tables, bibliography with 600 titles, 260 pages of basic text.

Keywords: Metropolitan Gurie (Grosu), Bessarabia, national revival, language, Romanian Orthodox Church, identity discourse, axis of values, discursive strategies, consensus platforms.

Aims and objectives: to investigate, through the lens of identity discourse, how the work and activity of Metropolitan Gurie (Grosu) influenced the national revival in Bessarabia in the first half of the 20th century. The concern for the value benchmarks of Gurie Grosu's identity discourse is part of the broader framework of the role of the Orthodox Church in Bessarabia in the process of national awakening. The objectives of the paper are to clarify the concepts of identity discourse, to investigate the multifaceted work and activity of Metropolitan Gurie, the landmarks and context of the reception of Gurie Grosu's work as a national and confessional identity approach, to highlight the specific conditions of promotion of identity discourse in Bessarabia in two distinct chronological stages: in the period before 1917 and in the interwar period, to establish the impact of identity discourse on the process of synchronization of the Orthodox Church in Bessarabia.

Scientific novelty and originality. The necessity of the planned study was determined by the insufficiency, and in some segments, by the lack of discursive strategies on the identity dimension in research on the history of the Church in Bessarabia and the absence of discursive strategies on the identity dimension. This thesis offers a new paradigm of the identity discourse on the complementary dimensions of Orthodoxy and national spirit and schemes for evaluating its influence on the evolution of the drifting national consciousness in the researched period, to be projected in another reality, the state of the Republic of Moldova. The innovative character of the planned study is to be found in the concrete research of the identity legitimation of Romanians in Bessarabia in the first half of the 20th century through the example of a major personality in the history of our country.

The results obtained contribute to the solution of an important scientific problem – the updating of the concepts of epideictic discourse, in general, and of identity discourse, in particular, which can be used in the elaboration of general works on discursive strategies for the promotion/consolidation of identity, for the investigation of the history of the Romanian Orthodox Church and for the reconsideration of its impact on national culture; for the design of university courses and special seminars in educational institutions, as well as in the compilation of dictionaries and thematic encyclopedias on defining personalities for Bessarabia and so on. The consensus format schemes, developed by the authors themselves, are proposed as possible supports for the resolution of identity dissensions and dilemmas in other contexts and have a definite applicative value.

The theoretical value resides in the elaboration of the conceptual framework of identity discourse based on a complex methodology with important theoretical results, which led to the approach of a new scientific direction – that of discursive strategy in the promotion of community, institutional and national identity. It is a stimulating argument and a new platform for further investigation. The theoretical conclusions formulated in the paper will essentially complete, with new, unprecedented data, the existing knowledge on the national identity of Basarabians and can serve as a theoretical basis for further research on the complex phenomenon of identity.

The applied value of the work. The applied value of the research lies in the development of a discursive analytical framework for maximising the value of historical heritage. The results obtained can be used to promote identity legitimation landmarks, for a better understanding of the need to strengthen collective memory to achieve social cohesion through the collaboration of institutions, particularly in situations of social and identity dissension or drift. The choice of Moldova's accession to the European Union is precisely a serious examination of our approach to identity.

Implementation of scientific results. The implementation of the scientific results was achieved in the elaboration of studies, university courses, course materials, syntheses and in the process of promoting the work of Hierarch Gurie, by organizing conferences, symposia, round tables, documentaries, re-edition of works for the public etc.

РЕЗЮМЕ

Автор: Гроссу Сильвия

Тема: *Дискурс идентичности в творчестве Митрополита Гурия*; диссертация доктора исторических наук, Кишинев, год публикации 2024.

Структура работы: аннотации на румынском, английском, французском языках, введение, пять глав, 15 подглав, общие выводы и рекомендации, 18 приложений, 9 рисунков и 3 таблицы; библиография, включающая около 600 наименований, 260 страниц основного текста.

Ключевые слова: Митрополит Гурие (Гросу); Бессарабия; национальное возрождение; румынский язык; Румынская Православная церковь; дискурс идентичности, ось ценностей, дискурсивные стратегии, платформы консенсуса.

Цели и задачи научного исследования: через призму дискурсивной идентичности исследовать как деятельность митрополита Гурия (Гросу) повлияла на национальное возрождение в Бессарабии в первой половине XX века. Исследование ценностных ориентиров дискурса идентичности Гурия Гросу является частью более широкой концепции роли Православной церкви в Бессарабии в процессе национального возрождения. Задачи данной научной работы – уяснить понятие дискурса идентичности, исследовать многогранную работу и деятельность Митрополита Гурия, вехи и контекст его творчества в подходе к национальной и конфессиональной идентичности, выделить специфические условия продвижения дискурсивной идентичности в Бессарабии на двух различных хронологических этапах: в период до 1917 года и в межвоенный период, установить влияние дискурса идентичности на процесс синкретизма в Бессарабии, выявить основные особенности творчества Гурия Гросу.

Новизна и научная значимость результатов исследования. Основываясь на трудах Гурия Гросу, в настоящей работе предлагается новая парадигма дискурса идентичности о взаимодействующих измерениях православия и национального духа и схемы оценки его влияния на эволюцию национального сознания в исследуемый период, которые будут спроецированы на другую реальность – государство Республика Молдова. Инновационный характер нашего исследования заключается в конкретном изучении вех легитимации идентичности румын в Бессарабии в первой половине XX века на примере творчества выдающейся личности в истории нашей страны.

Полученные результаты способствуют решению важной научной проблемы – актуализации концепций эпидейктического дискурса в целом и дискурса идентичности, в частности, которые могут быть использованы при подготовке общих работ по дискурсивным стратегиям продвижения/укрепления идентичности, при исследовании истории Румынской православной церкви и пересмотре ее влияния на национальную культуру, при разработке университетских курсов и специальных семинаров в учебных заведениях, а также при составлении словарей и тематических энциклопедий по определению выдающихся личностей Бессарабии и т.д. Разработанные автором схемы консенсусного формата предлагаются в качестве возможной опоры для разрешения противоречий и дилемм идентичности в других контекстах и имеют определенную прикладную ценность.

Теоретическая значимость заключается в разработке концептуальных рамок дискурса идентичности на основе комплексной методологии с важными теоретическими результатами, которые привели к появлению нового научного направления – дискурсивной стратегии в продвижении общественной, институциональной и национальной идентичности. Это стимулирующий аргумент и новая платформа для дальнейших исследований. Теоретические выводы, сформулированные в диссертации, существенно дополняют новыми, неопубликованными данными существующие знания о национальной идентичности

бессарабцев и могут послужить теоретической основой для дальнейших исследований сложного феномена идентичности в другие исторические периоды или другим народам, которые в прошлом входили в состав Российской империи или стали частью Румынии в целом.

Прикладная ценность исследования заключается в разработке дискурсивно-аналитической рамки для максимальной валоризации исторического наследия. Полученные результаты могут быть использованы для продвижения ориентиров легитимации идентичности, для лучшего понимания необходимости укрепления коллективной памяти с целью достижения социальной сплоченности посредством сотрудничества, институтов, особенно в ситуациях раскола или заблуждения в идентичности. Выбор в пользу вступления Молдовы в Европейский Союз – это истинно серьезная проверка нашего подхода к идентичности.

Внедрение научных результатов было достигнуто в разработке исследований, университетских курсов, учебных материалов, обобщений и в процессе популяризации работ иерарха Гурия, путем организации конференций, симпозиумов, круглых столов, создания документальных фильмов, переиздания работ для широкой публики и так далее.

GROSSU SILVIA

**DISCURSUL IDENTITAR AL OPEREI
MITROPOLITULUI GURIE**

611.02. Istoria Românilor (pe perioade)

REZUMATUL
tezei de doctor habilitat în istorie

© **GROSSU Silvia, 2024**

Aprobat spre tipar:

07.05.2024

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar.: 2,0

Formatul hârtiei

60x84 1/16

Tiraj 30 ex.

Comanda nr.

62/24

Centrul Editorial-Poligraf al Universității de Stat din Moldova.

Str. Al. Mateevici, 60, MD-2009, Chișinău, Republica Moldova
